

Länstyrelsen i Jönköpings län

Åtgärdsprogram för miljö kvalitetsmålen

Begränsad klimatpåverkan

God bebyggd miljö

■ Åtgärdsprogram för miljökvalitetsmålen

Begränsad klimatpåverkan och God bebyggd miljö

Meddelande	nr 2007:07
Referens	Anna Westerlund, Naturavdelningen Lena Lindström, Länsledning
Kontaktpersoner	Anna Westerlund, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Direkttelefon 036-39 50 29, e-post anna.westerlund@f.lst.se Lena Lindström, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Direkttelefon 036-39 50 52, e-post lana.lindstrom@f.lst.se
Webbplats	www.f.lst.se
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—07/07--SE
Upplaga	200 ex.
Tryckt på	Länsstyrelsen i Jönköpings län 2007
Miljö och återvinning	Rapporten är tryckt på Svanenmärkt papper och omslaget består av PET-plast, kartong, bomullsväv och miljömärkt lim. Vid återvinning tas omslaget bort och sorteras som brännbart avfall, rapportsidorna sorteras som papper

© Länsstyrelsen i Jönköpings län 2007

Förord

Bor gör vi hela livet. Vem gläds inte över det mjuka ljudet i en vacker vinterdag med nysnö, vårens första fågeldrill, att sitta på en solvarm sten och njuta av utsikten över staden, vattnet och landskapet eller känna doften från nygrillad fisk? Hur vi bor och var vi bor skiljer mellan olika människor, men gemensamt är trivselfaktorn. Luften vi andas, vattnet vi dricker, skogens sus samt det öppna landskapet som ger livsmedel och utsikt, känns naturligt och något som ”bara skall finnas”.

För att kunna göra detta måste vi vara rädda om vår miljö nu och i framtiden. Djur, natur är beroende av att vår miljö inte överbelastas av skadliga ämnen. Rödhaken, Kung Karls spira och Vätternrödingen är tre exempel på indikatorer över hur frisk vår miljö är. I vårt län pågår redan idag flera miljöpositiva verksamheter: grönstrukturplaner för biologisk och hälsofrämjande mångfald, planer på tillverkning av etanol och syntesgas för bränsle, kulturmiljöplaner, samordning av godstransporter med flera. Vilka fler behövs för att säkra en god bebyggd miljö och frisk luft även för kommande generationer?

Den här rapporten berör delmålen ”Begränsad klimatpåverkan” samt ”God bebyggd miljö”. Alla förslag till åtgärder har en gemensam faktor – klok framsynt planering. Enklast är planeringen av nya områden där allt från bostäder, arbetsplatser, skolor, förskolor och trafikleder kan ritas in från början så att man når trivsel, trafiksäkerhet och folkhälsa i stort. Den stora utmaningen är att förvalta och förbättra gamla och nuvarande områden!

I vårt fantastiska län finns stora möjligheter, ett kulturarv, en attraktivitet, ett näringsliv, offentliga aktörer samt fritidsutbud som kan medverka till social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Vår förhoppning i arbetsgruppen är att rapporten skall ge inspiration och eftertanke samt synpunkter på åtgärdsförslagen. Att nå länets miljömål är möjligt, det hänger på alla oss som bor här vad vi enskilt och tillsammans kan göra, men att också samutnyttja all den kunskap och vilja som finns.

Ulla Gradeen

Ordförande i Arbetsgruppen för ”Den byggda miljön och klimatets år”

Innehållsförteckning

Nya åtgärder 2007-2010	8
Klarar vi målen med åtgärdsprogrammet?.....	12
Inledning	13
Bakgrund och syfte.....	13
Hur åtgärdsprogram har tagits fram	14
Verktyg och finansieringsmöjligheter.....	14
Verktyg i miljömålsarbetet.....	14
Förslag till uppföljning och revidering.....	15
Årets miljömålsfågel Rödhaken	17
Begränsad klimatpåverkan.....	18
Målbild.....	18
Nationella miljökvalitetsmålet.....	18
Delmål för Jönköpings län.....	19
Nulägesbeskrivning – Begränsad klimatpåverkan i Jönköpings län	20
Bakgrund.....	20
Delmål 1: Minskade utsläpp.....	23
Nulägesbeskrivning.....	23
Verktyg	25
Åtgärder	27
Klarar vi målet?	30
Detta kan du göra själv:	30
God bebyggd miljö.....	33
Målbild.....	33
Nationella miljökvalitetsmålet.....	33
Mål för Jönköpings län.....	33
Delmål för Jönköpings län.....	34
Nulägesbeskrivning – God bebyggd miljö	36
Bakgrund.....	36
Delmål 1:1 Planeringsunderlag bilanvändning och transporter	37
Nulägesbeskrivning.....	37
Verktyg	38
Åtgärder	38
Klarar vi delmålet?	39
Delmål 1:2 Planeringsunderlag Kulturhistoriska och estetiska värden.....	40
Delmål 1:3 planeringsunderlag grön- och vattenområden	41
Nulägesbeskrivning.....	41
Verktyg	43
Åtgärder	43
Klarar vi delmålet?	44
Delmål 1:4 planeringsunderlag energi.....	45
Nulägesbeskrivning.....	45

Verktyg	46
Åtgärder	46
Klarar vi delmålet?	47
Delmål 2 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (inklusive delmål 1:2 planeringsunderlag).....	48
Nulägesbeskrivning	48
Verktyg	49
Åtgärder	50
Klarar vi delmålen?	51
Delmål 3 Buller	52
Vad är buller	52
Nulägesbeskrivning	52
Verktyg	56
Åtgärder	56
Klarar vi delmålet?	57
Delmål 4 Uttag av naturgrus	58
Nulägesbeskrivning	58
Verktyg	59
Åtgärder	59
Klarar vi delmålet?	60
Delmål 5 och 6, Avfall	61
Nulägesbeskrivning	61
Verktyg	64
Åtgärder	64
Klarar vi delmålen?	65
Delmål 7 Energianvändning med mera i byggnader	66
Nulägesbeskrivning	66
Verktyg	66
Åtgärder	67
Klarar vi delmålet?	68
God bebyggd miljö delmål 8 och 9, inomhusmiljön	69
God bebyggd miljö, övergripande.....	70
Åtgärder	70
Detta kan du göra själv	70
Referenser.....	71
Bilaga 1, Utgallrade Miljömål 2000-mål	72

Sammanfattning

Detta åtgärdsprogram omfattar miljö kvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan och God bebyggd miljö. Programmet syftar till att miljömålen för Jönköpings län ska uppnås och löper över åren 2007 - 2010 för att därefter revideras.

Ett länsövergripande åtgärdsprogram täcker naturligtvis inte in allt åtgärdsarbete som förekommer i länet för berörda miljö kvalitetsmål. Åtgärdsprogrammets syfte är att effektivisera miljöarbetet, bland annat genom att:

- fokusera på vilka insatser som gör bäst nytta
- prioritera bland olika åtgärder
- öka samarbetet mellan olika myndigheter, kommuner, näringsliv och organisationer
- peka ut åtgärder där det är viktigt med samordnade insatser från olika intressenter

Ambitionen är alltså inte att ersätta annat miljöarbete utan programmet ska vara ett hjälpmedel för berörda intressenter att prioritera i miljöarbetet.

I åtgärdsprogrammet ges nulägesbeskrivningar och utvecklingsanalyser för vart och ett av de berörda delmålen. Med början på nästa sida följer en förteckning över programmets alla åtgärder i kortform, vilka som ansvarar för att åtgärderna genomförs och när de ska genomföras. Motiv till åtgärderna framgår av de mer fullständiga texterna under respektive miljö kvalitetsmål, liksom en bedömning av hur långt mot måluppfyllelse programmets åtgärder räcker.

För de båda mål som detta åtgärdsprogram behandlar finns också en lista med tips på vad du kan göra i din vardag för att bidra till måluppfyllelse hemma eller på din arbetsplats. Särskilt när det gäller klimatpåverkan är din insats viktig.

Nya åtgärder 2007-2010

Nedan följer en sammanställning av föreslagna åtgärder.

Delmål 1 Begränsad klimatpåverkan (alternativa bränslen och ny teknik)							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 29	Gemensamma miljökrav vid upphandling av transporter och transporttjänster. Vid upphandling ställs även krav på körsätt och uppföljning.	Länsstyrelsen, kommunerna, Statliga verk, Landstinget	Upphandlare av transporttjänster				
2 s. 29	Samutkörning av leveranser i kommunal förvaltning.	Kommunerna	Upphandlare av transporttjänster				
Övergripande åtgärd God bebyggd miljö delmål 1							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s.36	Definiera miniminivå för behandling av delmål 1:1-1:4 i kommunala program och strategier	Länsstyrelsen och länets kommuner	Länets kommuner				
Delmål 1:1 God bebyggd miljö planeringsunderlag transporter							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 39	Krav på övergripande länsplanering för kollektivtrafik	Länets kommuner, Landstinget	Länets kommuner				
2 s. 39	Goda exempel på stadsplanering med bra lösningar för gång-, cykel- och kollektivtrafik ska spridas.	Länsstyrelsen	Boverket, Länets kommuner				
3 s. 39	Kartläggning av behov av pendlarparkeringar till ÖP.	Länets kommuner	Allmänheten				
4 s. 39	Upprätta och tillgängliggöra GIS-skikt över länets gång- och cykelbanenät samt cykelparkeringar	Länsstyrelsen och Länets kommuner	Allmänhet				
Delmål 1:3 God bebyggd miljö planeringsunderlag grönstruktur							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 43	Projekt för regional överblick av grönstruktur i länet.	Länsstyrelsen	Kommuner och allmänhet				
2 s. 44	Sammanställning av kommunala underlag rörande behov av vatten- och avloppstjänster	Länsstyrelsen och länets kommuner	Länets kommuner och allmänhet				

Delmål 1:4 God bebyggd miljö planeringsunderlag energi							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 46	Regionalt planeringsunderlag för vindkraft	Länsstyrelsen	Länets kommuner, näringsliv och allmänhet	-----			
2 s. 47	Regionalt energikontor alternativt energistrategi i Jönköpings län	Länsstyrelsen samt Regionförbundet	Länets kommuner, näringsliv och allmänhet	-----			
3 s. 47	Kontinuerlig uppföljning av kommunernas arbete med energiplaner och klimatstrategier.	Länsstyrelsen i Jönköpings län	Länets kommuner	-----			
Delmål 1:2 och 2 God bebyggd miljö planeringsunderlag kulturmiljö samt skydd av värdefull bebyggelse							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 50	Inventering av senare (1940-tal) kulturhistoriskt värdefulla byggnader. (Anställ antikvarie på projektbasis)	Länsmuseet i samarbete med länets kommuner	Länets kommuner	-----			
2 s. 50	Beskriv lättkommunicerade värden för senare bebyggelse (1940-tal). Informationsbroschyr tas fram om kulturhistoriska värden	Länsstyrelsen i samarbete med Länsmuseum	Riktad till fastighetsägare, fastighetsförvaltare och boende	-----			
3 s. 51	Informationsmaterial för behandling av kulturmiljövärden enligt PBL (Plan och bygglagen) tas fram.	Länsstyrelsen i samarbete med Länsmuseum	Länets kommuner	-----			
4 s. 51	Säkerställande av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer	Länets kommuner	Länets kommuner, fastighetsägare	-----			
God bebyggd miljö delmål 3 Buller							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 56	Examensarbete om tysta eller bullerfria områden – var finns de? Arbetet ska omfatta GIS-analys samt fältmätningar.	Vägverket och Länsstyrelsen	Länets kommuner	-----			
2 s. 56	Tillvarata goda exempel från bullerprevention inom Barndialogen	Landstinget	Länets kommuner, Landstinget med flera	-----			
3 s. 56	Tillämpning av riktvärden för trafikbuller i den fysiska planeringen	Länsstyrelsen	Länets kommuner	-----			

God bebyggd miljö delmål 4 Uttag av naturgrus							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 59	Regionalt materialförsörjningsprogram	Länsstyrelsen	Länets kommuner, konsulter och entreprenörer		-----		
2 s. 59	Initiativ tas till ett samarbete där kommuner och exploatörer ställer krav på vilka material som används i kommunala byggprojekt.	Länets kommuner	Byggherrar			-----	
3 s. 60	Policydokument gällande massor för utfyllnad ska revideras	Länsstyrelsen	Exploatörer och entreprenörer		-----		
God bebyggd miljö delmål 5 och 6 Avfall							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 64	Revidering av kommunala avfallsplaner med anledning av ny lagstiftning	Länets kommuner	Länets kommuner	-----			
2 s. 64	Regional informationskampanj om återvinning och insamling av förpackningsmaterial	Länets kommuner	Allmänhet, kommersiell verksamhet och företag		-----		
3 s. 64	Kartläggning av mängd matavfall för biologisk behandling samt potential för fler rötningsanläggningar	Länets kommuner	Länets kommuner	-----			
God bebyggd miljö delmål 7 Energianvändning i byggnader							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 67	Informationskampanj om vilka omställnings- och investeringsbidrag som finns att söka inom klimat- och energiområdet	Länets kommuner	Kommunala förvaltningar, företag, fastighetsägare		-----		
2 s. 67	Krav på energikartläggning samt energieffektiviserande åtgärder och övergång till större andel förnybar energi i tillståndsprövning och miljötillsyn	Länsstyrelsen och länets kommuner	Företag och organisationer		-----		
God bebyggd miljö övergripande åtgärder							
Nr Sid.	Åtgärd	Ansvar/initiativtagare	Målgrupp	2007	2008	2009	2010
1 s. 70	Projekt för att främja trä som byggnadsmaterial	Träcentrum i Nässjö	Arkitekter, byggnadsfirmor, projektörer med flera		-----		
2 s. 70	Nyhetsbrev för samhällsplanering och hälsofrågor	Länsstyrelsen	Länets kommuner, näringsliv, skolor, allmänhet		-----		

God bebyggd miljö delmål 8 och 9, inomhusmiljön behandlas ej i detta åtgärdsprogram. Nedan listas aktuella åtgärder från tidigare antaget åtgärdsprogram.							
Status	Åtgärd	Ansvar/ initiativtagare	Målgrupp	2003	2004	2005	2006
pågår	Information om risker, åtgärder och bidrag (radon)	Länsstyrelsen, kommunerna	Fastighetsägare	Status: pågår-----			
pågår	Vid byggsamråd uppmärksammas byggherrar på vilka krav som enligt regelverk gäller för radon i färdig byggnad	Kommuner	Kommuner/ fastighetsägare	Status: pågår-----			

Klarar vi målen med åtgärdsprogrammet?

Nedan presenteras de tre symboler som brukar användas vid beskrivning av möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsmålen. Efter beskrivningen följer en bedömning per delmål av möjligheterna att uppnå delmålen.

De nuvarande förhållandena är om de säkerställs och fattade beslut genomförs i väsentliga delar, tillräckliga för att miljö kvalitetsmålet/delmålet sak kunna nå inom den utsatta tidsramen

Miljö kvalitetsmålet/delmålet är möjligt att nå i tillräcklig grad/utsträckning inom tidsramen men ytterligare förändringar/åtgärder krävs

Miljö kvalitetsmålet/delmålet är mycket svårt att nå i tillräcklig grad/utsträckning inom den utsatta tidsramen

Begränsad klimatpåverkan

Delmål 1 Begränsad klimatpåverkan

God bebyggd miljö

Delmål 1:1 Planeringsunderlag miljöanpassade transporter

Delmål 1:2 Planeringsunderlag kulturhistoriska och estetiska värden

Delmål 1:3 Planeringsunderlag grön och vattenområden

Delmål 1:4 Planeringsunderlag energi

Delmål 2 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Delmål 3 Buller

Delmål 4 Uttag av naturgrus

Delmål 5 och 6 Avfall

Delmål 7 Energianvändning i byggnader

Delmål 8, Inomhusmiljön: radon (se åtgärdsprogram för Luftens och hälsans år 2002, meddelande nr 2003:39, Länsstyrelsen i Jönköpings län)

Delmål 9, Inomhusmiljön, rökning (se åtgärdsprogram för Luftens och hälsans år 2002, meddelande nr 2003:39, Länsstyrelsen i Jönköpings län)

Inledning

Bakgrund och syfte

Detta åtgärdsprogram omfattar miljökvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan och God bebyggd miljö. Programmet har tagits fram i syfte att öka möjligheten att uppnå miljömålen för Jönköpings län. Miljömålen antogs av Länsstyrelsens styrelse i december år 2002, med undantag för delmål för Levande skogar som beslutades av Skogsvårdsstyrelsen i januari år 2004. Miljömålen för Jönköpings län följer samma struktur som de nationella målen och utgör länets bidrag till att de nationella målen ska uppnås. Åtgärdsprogrammet löper över åren 2007-2010 och ska därefter revideras. Åtgärdsprogrammet togs fram under temaåret ”Den byggda miljöns och klimatets år 2005” samt år 2006.

Miljöarbetet pågår ständigt på olika håll med sikte på alla miljökvalitetsmålen. Kommuner, företag, miljöorganisationer och myndigheter har ofta egna miljöprogram. De länsövergripande åtgärdsprogrammen kommer naturligtvis inte att täcka in allt åtgärdsarbete som förekommer i länet för berörda miljökvalitetsmål. Åtgärdsprogrammets syfte är att effektivisera arbetet, bland annat genom att:

- fokusera på vilka insatser som gör bäst nytta
- prioritera bland olika åtgärder
- öka samarbetet mellan olika myndigheter, kommuner, näringsliv och organisationer
- peka ut åtgärder där det är viktigt med samordnade insatser från olika intressenter

Ambitionen är alltså inte att ersätta annat miljöarbete utan programmen ska vara ett hjälpmedel för berörda intressenter att prioritera i miljöarbetet. Programmet kommer bland annat vara en del av underlaget till länets regionala utvecklingsprogram (RUP) som Regionförbundet i Jönköpings län ska ta fram.

I sammanfattningen finns en förteckning av alla åtgärder i programmet, med ansvarsfördelning och tidplan. I de följande avsnitten ges tillståndsbeskrivningar och analyser för vart och ett av de två miljökvalitetsmålen. Där finns motiveringarna till de åtgärder som valts ut att ingå i programmet. Under rubriken ”Målbild” redovisas länets miljömål, både miljökvalitetsmålen som är i ett generationsperspektiv och delmålen. Nästan alla målen är identiska med de nationella målen eller regionala nedbrytningarna av dessa. Under rubriken ”Klarar vi målen med åtgärdsprogrammet” analyseras hur långt vi kan nå med åtgärdsprogrammet och vad som måste till ytterligare för att miljömålen ska uppnås.

När beslutet om nya miljömål för länet togs i december år 2002 ersattes de gamla miljökvalitets- och belastningsmål som finns i rapporten Miljömål 2000. I Miljömål 2000 finns också så kallade åtgärdsprogram. De åtgärdsprogram som finns i Miljömål 2000 har varit en del av underlaget i arbetet för att ta fram åtgärdsprogrammet och ersätts av detta för berörda miljökvalitetsmål, se bilaga 1.

I och med att detta åtgärdsprogram beslutas har samtliga gamla Miljömål 2000-mål upphört att gälla och etappvis ersätts av nya åtgärdsprogram varav detta är det fjärde och sista.

Hur åtgärdsprogram har tagits fram

Under ”Den byggda miljöns och klimatets år 2005” tog Länsstyrelsen initiativ till att bilda en arbetsgrupp som fick uppdraget att ta fram ett förslag till åtgärdsprogram för de två återstående miljö kvalitetsmålen. Länsstyrelsens ambition var att samla hög kompetens och bred representation i gruppen med deltagande från alla viktiga intressenter i länet. I arbetsgruppen har 13 personer medverkat (Tabell 1).

Tabell 1. Deltagare i arbetsgruppen för framtagandet av åtgärdsprogrammet

Ulla Gradeen, ordförande	Värnamo kommun
Jesper Andersson	Landstinget
Helena Carling	Aneby kommun
Tor Asbjörnsen	Gnosjö kommun
Gunnel Holmberg Karlsson	Jönköpings kommun
Krister Wall	Vägverket
Agneta Åsgrim Berlin	Länsmuseet
Roland Bäckdahl	Vätterhem
Lars Fransson	Länsstyrelsen
Hans-Åke Ljungman	Mullsjö kommun
Bo Ejenfors	Länsstyrelsen
Anna Westerlund, sekreterare	Länsstyrelsen
Lena Lindström, sekreterare	Länsstyrelsen

Arbetsgruppen började med en gemensam upptakt i april år 2005 och har därefter genomfört sju möten. Till uppdraget hörde att förslagen skulle vara så väl förankrade hos berörda intressenter att man skulle kunna förvänta sig att förslagen kommer att genomföras.

Åtgärdsförslaget skickades ut på remiss den 1 november 2006. Efter avslutad remissrunda sammanställdes de synpunkter som inkommit och åtgärdsprogrammet justerades i enlighet med dessa synpunkter. Åtgärdsprogrammet antogs därefter av Länsstyrelsens styrelse den 19 februari 2007.

Verktyg och finansieringsmöjligheter

VERKTYG I MILJÖMÅLSARBETET

För att vi ska klara de uppsatta målen i sin helhet behövs åtgärder av olika slag och medverkan från många olika aktörer under lång tid framöver. Begreppet aktör avser den/de som har möjlighet att *genomföra* den faktiska åtgärden eller *medverka till* dess genomförande. Aktörerna förfogar över verktyg att uppnå målet. Det kan exempelvis handla om att Länsstyrelsen eller kommunerna tillämpar lagar och förordningar (till exempel miljöbalken, plan- och bygglagen eller kulturminneslagen) eller bedriver tillsyn över att andra verksamheter följer lagen. En annan typ av verktyg kan vara ekonomiska styrmedel i form av bidrag eller skattelättnader för att göra miljöanpassade alternativ mer attraktiva (till exempel klimatinvesteringsprogram eller bidrag till energiomställning).

För att klara målen God bebyggd miljö och Begränsad klimatpåverkan är inte minst samhällsplanering och dess processer (hur frågor om långsiktigt hållbar utveckling förs in i planering av bebyggelse, transportvägar och annan infrastruktur) viktiga verktyg i miljömålsarbetet.

Verktygen listas under respektive delmål i detta åtgärdsprogram, men har olika syften och genomslagskraft och behöver ofta kombineras och användas parallellt för att uppnå bästa tänkbara effekt. Kommunerna, Länsstyrelsen och andra regionala eller nationella myndigheter har en viktig uppgift i att skapa förutsättningar för alla kommunens, länets eller landets invånare att i sin vardag göra miljömässigt goda, medvetna val utifrån de alternativ som finns. Tydlig information kan i många fall vara lika viktig som övriga verktyg för att åstadkomma den förändring som krävs om målen ska uppnås.

Förslag till uppföljning och revidering

Hur uppföljning ska ske föreslås under respektive miljö kvalitetsmål, huvudsakligen utgående från nulägesbeskrivningen. Uppföljning ska ske årligen, bland annat genom det regionala uppföljningssystemet (RUS) som varje år presenterar ett antal uppföljningsindikatorer för alla län på Miljömålportalen (www.miljomal.nu). Åtgärdsprogrammet ska revideras år 2010. Åtgärdena i detta program kommer årligen att följas upp. För varje antaget åtgärdsprogram i miljömålsserien finns en uppföljningsansvarig person utsedd inom Länsstyrelsen och för varje åtgärd har ansvarig funktion pekats ut.

Tabell 2. Förslag på indikatorer för uppföljning (från miljömålsportalen)

Delmål	Begränsad klimatpåverkan
1	Utsläpp av koldioxid
1	Energianvändning
1	Förnybar el och värme
Delmål	God bebyggd miljö
1:1 Planeringsunderlag	Kommunala program för transporter
1:2 Planeringsunderlag	Kommunala program för kulturmiljöer
1:3 Planeringsunderlag	Kommunala program för grön- och vattenområden
2 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	Antal byggnadsminnen
2 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	Rivningsförbud
3 Buller	Besvär av trafikbuller
3 Buller	Sömnstörda av trafikbuller
4 Uttag av naturgrus	Uttag av naturgrus
4 Uttag av naturgrus	Grustäkt i grundvattenområden
5 Avfall	Hushållsavfall
5 Avfall	Återvinning Glas
5 Avfall	Återvinning Metall
5 Avfall	Återvinning Papper/kartong
5 Avfall	Återvinning Plast
5 Avfall	Återvinning Wellpapp
7 Energianvändning i byggnader	Utsläpp av koldioxid
7 Energianvändning i byggnader	Energianvändning
7 Energianvändning i byggnader	Förnybar el och värme
8 Inomhusmiljön	Besvär av inomhusmiljön
8 Inomhusmiljön	Radon i dricksvatten
8 Inomhusmiljön	Radon i flerbostadshus
8 Inomhusmiljön	Radon i skolor
8 Inomhusmiljön	Radon i småhus
8 Inomhusmiljön	Bostäder med fukt och mögel
9 Inomhusmiljön	Exponering för miljötabaksrök

Årets miljömålsfågel Rödhaken

Rödhake i grantopp.

Foto: Lars Peterson

Sedan ett par år tillbaka lanserar Länsstyrelsen i Jönköpings län varje år en miljömålsfågel. Den utvalda fågeln ska knyta an till miljömålsåret och kunna ge en indikation om miljötillståndet i förhållande till de för året aktuella miljömålen. Miljömålsfågeln får också extra mycket uppmärksamhet, vilket leder till ökad regional kunskap om fågeln.

Rödhaken valdes till årets miljömålsfågel beroende på att den är en av få fågelarter som anknyter både till den goda bebyggda miljön och till begränsad klimatpåverkan. Dessutom är det en fågelart som många känner igen och kan relatera till.

Rödhaken trivs i marker med buskar och träd, vilket gör att den är en god indikator på tillgången av goda grönområden, ett av delmålen under God bebyggd miljö. Just grönområden är något som Länsstyrelsen prioriterar att arbeta med i år. Kopplingen till klimatpåverkan är kanske inte lika stark, men det finns en tendens till att antalet rödhakar som övervintrar i Sverige har ökat de senaste åren. Orsakerna till detta kan vara flera, men sannolikt spelar de senaste årens milda vintrar in betydligt. Eftersom andelen övervintrande rödhakar som överlever vintern ökar ju mildare vintrarna blir ökar sannolikt också andelen rödhakar med övervintringsbeteende totalt i Sverige.

Begränsad klimatpåverkan

Målbild

NATIONELLA MILJÖKVALITETSMÅLET

Halten av växthusgaser i atmosfären skall i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farligt. Målet skall uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Miljö kvalitetsmålet innebär på lång sikt

- a. Halten växthusgaser ska stabiliseras på en halt lägre än 550 ppm i atmosfären.
- b. År 2050 ska utsläppen vara lägre än 4,5 ton koldioxidekvivalenter per år och invånare, för att därefter minska ytterligare.

DELMÅL FÖR JÖNKÖPINGS LÄN**Delmål 1**

Utsläppen av växthusgaser ska som ett medelvärde för perioden 2008 - 2012 vara minst 10 % lägre än utsläppen år 1990.

Kommentar till målen

De sex växthusgaser som omfattas av målen är koldioxid (CO₂), dikväveoxid (lustgas, N₂O), metan (CH₄), fluorkolväten (HFC), flourkarboner (FC) och svavelhexafluorid (SF₆). Utsläppen ska räknas som koldioxidekvivalenter och omfatta de sex växthusgaserna enligt Kyotoprotokollets och IPCC: s definitioner. Enheten koldioxidekvivalenter används för att jämföra de olika växthusgasernas klimatpåverkan. Med omräkningsfaktorer kan utsläppen av de olika gaserna räknas om till ett värde som motsvarar utsläpp av koldioxid. IPCC är FN: s expertpanel för klimatfrågor. Delmålet ska uppnås utan kompensation för kolsänkor (det vill säga koldioxidupptag av skog) eller flexibla mekanismer (till exempel handel med utsläppsrätter). Även de ozonnedbrytande gaserna CFC och HCFC har klimatpåverkan, men dessa behandlas under miljö kvalitetsmålet Skyddande ozonskikt.

Faktabara 1: Växthusgaser har olika stor förmåga att bidra till växthuseffekten, vilket brukar anges som GWP (Global Warming Potential). Källa: Naturvårdsverket

GWP-faktorn anger hur många gånger kraftigare uppvärmningsförmåga andra växthusgaser har jämfört med koldioxid (som fått värdet 1). Till exempel bidrar en molekyl metan 21 gånger mer till växthuseffekten än en molekyl koldioxid.

Gas	GWP	Ursprungshalt i atmosfären (ppm)	Nutida halt (ppm)	Prognos för halt
CO ₂	1	280	375	+0,4 % per år
CH ₄	21	0,7	1,8	+0,4 % per år
FC (CF ₄)	6 500	0,000040	0,00008	+1,3 % per år
N ₂ O	310	0,27	0,32	+0,25 % per år
HFC	1 300	0	0,00002	+12 % per år
SF ₆	23 900	0	0,000005	+6 % per år

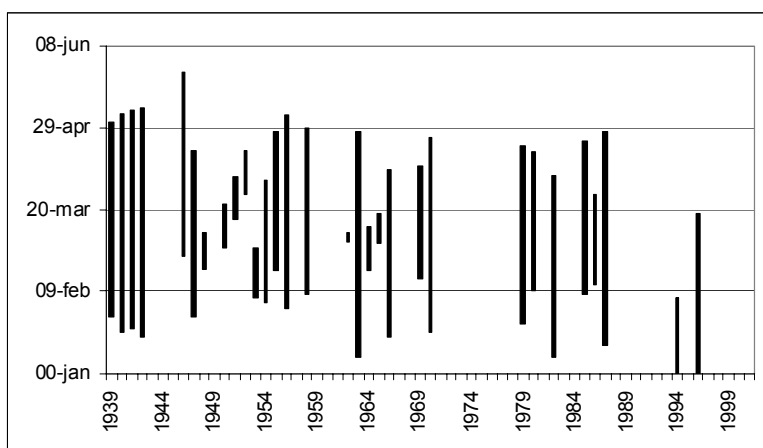
Nulägesbeskrivning – Begränsad klimatpåverkan i Jönköpings län

BAKGRUND

Människans påverkan på klimatet och förstärkningen av växthuseffekten är ett globalt problem. Som en följd av världens utsläpp av växthusgaser kommer jordens medeltemperatur att fortsätta öka, med stora ekonomiska, ekologiska och hälsomässiga konsekvenser som följd. De senaste 100 åren har jordens medeltemperatur stigit med 0,6 grader och enligt FN:s klimatpanel kan jordens medeltemperatur öka med nära sex grader de närmaste 100 åren. Temperaturökningen väntas bli större nära polerna, vilket betyder att Sverige kommer att drabbas i högre grad än många andra länder. Nationella scenarier för kommande klimatförändringar har tagits fram vid Rossby Center på SMHI i Norrköping. En ökning av jordens medeltemperatur med 2,6 grader kommer enligt centrets scenarier att leda till 3,5 graders ökning av medeltemperaturen i Sverige, mer under vintern än sommaren.

Mildare vintrar ökar risken att sjukdomar, skadedjur och parasiter som hittills inte fått fäste i Sverige får möjlighet att överleva även här. Den biologiska mångfalden påverkas när mer sydliga arter gynnas av ett varmare klimat på bekostnad av arter som idag lever på sydgränsen av sitt utbredningsområde. Störst blir konsekvenserna för fjällvärldens växt- och djurarter i och med att de saknar möjligheten att följa ”sitt” klimat norrut eller till högre höjd, men även i Jönköpings län finns arter som kan få det svårt att överleva. Ett exempel är växten Kung Karls spira, vars sydligaste växtplats i Skandinavien finns i naturreservatet Brunnsekärret i Sävsjö kommun.

Ett annat exempel är Vätterns rödingbestånd. Vättern är en kallvattensjö med flera arter som normalt har sin hemvist längre norrut. Dessa arter har kunnat överleva i Vättern på grund av sjöns låga temperatur och förutsättningar som periodvis liknar fjällnära områden. Dessa arter är beroende av att temperaturen även fortsättningsvis är låg för att utveckling och reproduktion ska lyckas. En temperaturhöjning medför också att isperioderna blir färre och kortare. Att följa Vätterns isläggning är därför en indikator på hur klimatet utvecklar sig i vårt län.

Figur 1. Antal dagar med is på Vättern 1939-2002. Baserat på isläggning mellan Gränna och Visingsö. För 1994 och 1996 saknas data för isens anläggning och lossning men antalet dagar stämmer.

Den kraftiga temperaturökningen får även andra konsekvenser. Ökad nederbörd och mer intensivt regnande ökar risken för översvämningar. Samtidigt innebär en högre temperatur att avdunstningen ökar, vilket leder till risk för regional sommartorka i södra Sverige. Extrema väderhändelser som stormen Gudrun i början av år 2005 passar väl in i bilden av vad vi har att vänta oss framöver.

Samtidigt som utsläppen av växthusgaser måste minska måste samhället också anpassa sig till de klimatförändringar som kommer. I och med att halten av koldioxid i atmosfären redan ökat med drygt 25 %¹ sedan industrialismen i västvärlden tog fart och den nuvarande ökningen ligger på 1-3 ppm årligen, kommer klimatförändringar att ske även om utsläppen helt skulle upphöra idag. Detta faktum måste vara en förutsättning för bland annat fortsatt samhällsplanering. I regeringens proposition 2005/06:172 Nationell klimatpolitik i global samverkan slås fast att det är viktigt att synliggöra det svenska samhällets sårbarhet för klimatproblematiken. Av särskilt intresse är klimatförändringar som påverkar infrastruktur, elförsörjning, vägar, telekommunikation, areella näringar, vattenförsörjning och avloppssystem.

All energianvändning påverkar miljön genom till exempel koldioxidutsläpp. Behovet av energi till värme, el och inte minst som fordonbränsle är därför en bakomliggande orsak till de klimatförändringar vi ännu bara sett början av. Användning av fossila bränslen (se faktaruta 2) ligger bakom merparten av ökningen av koldioxidhalten i atmosfären. Därför måste vi dels använda energi på effektivare sätt och dels byta fossila bränslen mot biobränslen eller andra förnybara energiformer som inte ger några nettotillskott av koldioxid till atmosfären.

Översvämning i Värnamo år 2004

Foto: Länsstyrelsen

Faktaruta 2: Bränslen och klimat

Bränslen och deras klimatpåverkan

Koldioxid bildas vid all förbränning av material som innehåller kol. Skillnaden i olika bränslens påverkan på klimatet beror på om kolet i bränslet bundits nyligen eller för länge sedan.

Bensin, olja och naturgas är exempel på fossila bränslen. Det kol de innehåller ingår inte i kretsloppet eftersom de sedan miljontals år ligger lagrade i jordskorpan. När fossila bränslen förbränns bildas koldioxid som innebär ett tillskott till atmosfären.

Biobränslen är förnyelsebara, det vill säga lika mycket koldioxid som binds i till exempel ett träd medan det växer frigörs igen när veden förbränns eller bryts ned. På så sätt ingår koldioxiden från biobränslen i ett kretslopp och ger inget tillskott till atmosfären.

¹ från cirka 280 ppm till 380 ppm (parts per million)

Det övergripande målet för svensk transportpolitik är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Sex delmål anger ambitionsnivån på lång sikt:

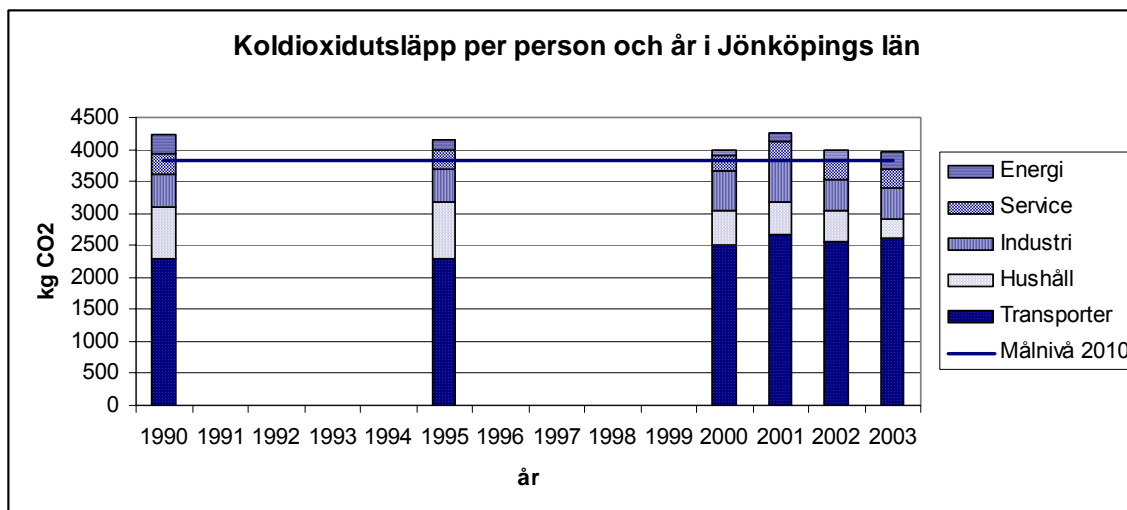
- Tillgängligt transportsystem. Transportsystemet skall utformas så att medborgarnas och näringslivets grundläggande transportbehov kan tillgodoses.
- Hög transportkvalitet. Transportsystemets utformning och funktion skall tillgodose en hög transportkvalitet för medborgarna och näringslivet.
- Säker trafik. Det långsiktiga målet för trafiksäkerheten är att ingen dödas eller skadas allvarigt till följd av trafikolyckor. Transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till de krav som följer av detta.
- God miljö. Transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till krav på en god och hälsosam livsmiljö för alla, där natur- och kulturmiljö skyddas mot skador. En god hus-hållning med mark, vatten, energi och andra naturresurser skall främjas.
- Positiv regional utveckling. Transportsystemet skall dels främja en positiv regional utveckling genom att utjämna skillnader i möjligheterna för olika delar av landet att utvecklas, dels motverka nackdelar av långa transportavstånd.
- Ett jämställt transportssystem. Transportsystemet skall utformas så att det svarar mot både kvinnors och mäns behov. Kvinnor och män skall ges samma möjligheter att påverka transportsystemets tillkomst, utformning och förvaltning och deras värderingar tillmätas samma vikt.

Delmål 1: Minskade utsläpp

NULÄGESBESKRIVNING

Koldioxid är den växthusgas som påverkar klimatet mest eftersom den utsläppta mängden är så stor. De svenska utsläppen av koldioxid ligger på cirka sex ton per person och år. Länets koldioxidutsläpp ligger under riksgenomsnittet, vilket till stor del kan förklaras med att länets industrisektor inte är lika energikrävande som på många andra håll.

För att översätta klimatmålet till ett enklare mått så innebär en minskning av koldioxidutsläppen med 10 % från 1990 års nivå en minskning med 424 kg koldioxid per länsinvånare, vilket till exempel motsvarar 186 liter bensin.

Figur 2. Utsläpp av koldioxid i Jönköpings län 1990 till och med 2003. Källa. SCB.

I figur 2 kan utläsas att vägtrafiken år 2003 stod för ungefär två tredjedelar av länets koldioxidutsläpp. Sedan år 1990 har vägtrafikens andel ökat kontinuerligt, från 54 % till 66 %, och väntas fortsätta öka om inte nya åtgärder vidtas. Eftersom transporterna står för en så betydande andel av koldioxidutsläppen är åtgärder inom transportsektorn angelägna. Hushållens utsläpp har minskat kraftigt sedan mitten av 1990-talet. Det beror till stor del på att oljeeldning har ersatts av fjärrvärme eller värmepump. Totalt sett har utsläppen av koldioxid minskat och ligger idag lägre än de gjorde basåret 1990. Figur 2 visar även en ökning av utsläpp mellan åren 2000 och 2001 men åren därefter ligger utsläppen åter lägre än år 1990. Länets delmål innebär att utsläppen i länet under perioden 2008-2012 ska vara 10 % lägre än år 1990. Om perioden 2000-2003 jämförs med 1990 är utsläppet av koldioxid 4,6 % lägre räknat per länsinvånare. Det är dock värt att notera att folkmängden i länet ökat under perioden, så minskningen av utsläppt mängd koldioxid är inte lika stor i absoluta tal.

Under år 2005 tog försäljningen av alternativbränsle drivena fordon rejäl fart, möjligen som en följd av rekordhöga bensinpriser. Ökningen har hittills fortsatt under år 2006 och enligt sta-

tistik från BIL Sweden är idag mer än var tionde nyinköpt personbil en miljöbil. En miljöbil är en bil som drivs helt eller delvis med alternativa drivmedel, el eller är bensin- och diesel-drivna bilar av miljöklass 2005 med låga CO₂-utsläpp (max 120 g/km) och där dieselbilarna har partikelfilter. Viktigt att betona är att merparten av de nyinköpta miljöbilarna kvalar in i klassen genom att vara alternativbränsle drivna.

En ökad efterlevnad av gällande hastighetsgränser skulle ge ett stort bidrag till det uppsatta klimatmålet. Vägverkets mätningar visar att på det statliga vägnätet överskrider drygt hälften av alla trafikanter gällande hastighetsgräns. Det genomsnittliga hastighetsöverskridandet för de som körde för fort var ca 10 km/h. Hastighetsöverträdelserna resulterade i ett merutsläpp av koldioxid på cirka 700 000 ton. De 700 nya trafiksäkerhetskameror som Vägverket och Rikspolisstyrelsen har beslutat att placera ut är därför inte bara viktiga för att nå målet för en säker vägtrafik utan också koldioxidmålet för transportsektorn.

Inom industrisektorn påverkas energianvändningen bland annat av konjunkturen. Mellan åren 1992 och 2004 har landets industriproduktion ökat med 100 % medan energianvändningen ökat med cirka 19 %². Att energianvändningen inte ökat mer beror på effektiviseringsåtgärder. Under samma period har också oljeanvändningen ökat med cirka 25 % efter en period med minskad oljeanvändning. Olja står idag för cirka 14 % av industrins energianvändning.

En effektivare användning av energi och främjande av förnybar energi är av stor betydelse för att bryta beroendet av olja och begränsa klimatpåverkan. Inom EU finns ett övergripande mål om att användningen av el från förnybara energikällor ska vara 22 % år 2010. Målet ska implementeras i alla medlemsländer.

Nyttjandet av vinden var fram till nittonhundratalet ett vanligt förekommande inslag i landskapsbilden. År 1850 fanns det omkring en halv miljon väderkvarnar i Europa. Motsvarande mängd stora moderna vindkraftverk skulle i dag kunna generera el motsvarande Europas årliga behov. En utbyggnad av vindkraften kan medverka till utveckling regionalt och inte minst lokalt på landsbygden. Planering, projektering, produktion, transporter, montering, installation, drift, underhåll och slutligen nedmontering och materialåtervinning ger möjlighet till arbetstillfällen på landsbygden.

Vindkraftverk på Visingsö. Foto: Länsstyrelsen

² Energiläget 2005, rapport ET2005: 23, Statens energimyndighet 2005.

Regeringens proposition 2005/06:143, Miljövänlig el med vindkraft – åtgärder för ett livskraftigt vindbruk är antagen med målet att den förnybara elproduktionen till år 2016 bör öka med 17 TWh. Det förutsätter en omfattande utbyggnad av vindkraft, både storskalig som småskalig, till havs och på land. Vindkraften svarar i dag för knappt 1 TWh el per år vilket motsvarar mindre än en procent av den svenska elproduktionen. Vindkraften har potential att bidra med betydligt mer till den svenska elförsörjningen. Utbyggnadstakten har de senaste åren med dagens storlek på vindkraftverk motsvarar cirka 25–30 vindkraftverk per år och en ökning av elproduktion från vindkraft med cirka 0,1 TWh per år. För att producera el motsvarande planeringsmålet 10 TWh el från vindkraft 2015 krävs omkring 4 000 MW installerad effekt i goda vindlägen vilket med dagens teknik motsvarar drygt 1 300 stora (3 MW) vindkraftverk.

Elcertifikatsystemet ska förlängas till år 2030 vilket tillsammans med det nya målet bedöms medföra en omfattande utbyggnad av vindkraft.

VERKTYG

Sverige har en klimatstrategi som rymmer både internationella och nationella åtgärder för att minska vår påverkan på klimatet. Strategin innebär bland annat en vidareutveckling av de styrmedel som successivt införts under 1990-talet. Den handlar främst om:

- Energi- och koldioxidbeskattning. 1991 infördes koldioxidskatt i Sverige. Skatten har därefter höjts i flera omgångar samtidigt som skattelättnader införts för konkurrensutsatta sektorer inom näringslivet.
- Inom ramen för det energipolitiska omställningsprogrammet infördes en rad styrmedel under perioden 1997-2002. Exempel är bidrag för utbyggnad av fjärrvärme, bidrag för övergång från direktverkande el till andra värmekällor i hushåll (främst värmepumpar och bio-bränslepannor), bidrag till solvärme och satsning på kommunal energirådgivning. Se Länsstyrelsens webbplats www.f.lst.se, verksamhet "Samhällsplanering och boende" för aktuell information om tillgängliga bidrag.

Åtgärder och styrmedel i strategin

- En fortsatt grön skatteväxling – höjningar av koldioxidskatten växlas mot motsvarande sänkning av skatt på arbete.
- Skattelättnader för miljöbilar och biodrivmedel. 20 företag som tillverkar eller importerar biobaserade drivmedel befrias från skatt på koldioxid och energi. Skattebefrielsen gäller den biobaserade delen av bland annat RME (rapsmetylester) och etanol som motorbränsle eller som tillsats i motorbränsle åren 2006-2008. EU-kommissionen har godkänt den svenska skattestrategin till utgången av år 2008. Enligt regeringen ska biodrivmedel ges skatteförmåner till och med år 2013.
- Främjande av elproduktion från förnybara energikällor genom elcertifikat³
- Möjligheter till bidrag för klimatinvesteringsprogram för kommuner och företag (Klimp). Satsningen förlängs till och med år 2008 och bidragen omfattar 320 miljoner kronor årligen under perioden 2007-2008. År 2006 finns 350 miljoner kronor att fördela. Parallellt utreds möjligheten att landets 100 minsta kommuner ska kunna få ett administrativt stöd för att söka bidraget.
- Information för att öka allmänhetens kunskap om klimatproblemet. Bland annat genomfördes klimatkampanjen "Något konstigt håller på att hända med vädret" under åren 2001-2003.

³ Lag 2003:113 om elcertifikat

- Insatser för att utveckla användningen av Kyotoprotokollets flexibla mekanismer. Det vill säga, om vi inte kan minska utsläppen av koldioxid i Sverige så kan vi betala för förbättringar i andra länder. vilket medför att koldioxidutsläppen minskar i ett globalt perspektiv. En annan flexibel mekanism kan vara användandet av så kallade kolsänkor, till exempel skogsplantering där koldioxid binds i träden.

Faktaruta 3: Stormen Gudrun

Stormen Gudrun härjade i Sydsverige och vårt län natten mellan den 8 och 9 januari år 2005. Drygt 70 miljoner kubikmeter skog fälldes under några timmar. Hundratusentals hushåll blev utan el och telefon, många vägar blev oframkomliga på grund av nedfallna träd och ett stort antal fastigheter på landsbygden blev isolerade från omvärlden.

Foto: Länsstyrelsen

Vid sidan av de klimat- och energiinriktade styrmedlen ovan finns andra styrmedel inom miljöpolitikens område som är betydelsefulla:

- Miljöbalken och andra miljölagar
- Ekonomiska styrmedel på avfalls- och energiområdet. Till exempel införs skatt på förbränning av avfall den 1 juli 2006. Syftet med skatten är att likställa det fossila innehållet⁴ i avfall med andra fossila bränslen genom att beskatta avfallet på samma sätt. För blandat hushållsavfall blir skatten 150 kronor per ton fossilt kol och koldioxidskatten 3374 kronor per ton fossilt kol. Det kommer då att löna sig att sortera ut den del av avfallet som innehåller fossilt kol vilket ökar återvinningen av material och förbättrat kraftvärmeproduktionen.
- Kommunernas skyldighet att ha en giltig energiplan⁵ med översyn under varje mandatperiod Enligt lagen ska kommunerna energiplanera för att kunna redogöra för sin energianvändning, hushålla med energi samt för att säkerställa energitillgången i kommunen. År 1998 infördes krav på att energiplanen ska innehålla en miljöanalys.
- Ett EU-direktiv har som mål att förnybara drivmedel 2010 ska utgöra 5,75 % av den samlade försäljningen av drivmedel till vägtrafiksektorn. Målet har implementerats i Svensk lagstiftning. Lag om skyldighet att tillhanda förnybara drivmedel⁶ är ett sätt att uppnå målet.
- Kommunerna har skyldighet att ha en giltig avfallsplan med översyn under varje mandatperiod⁷ och i denna uppfylla föreskriften om avfallsplaners innehåll⁸. Länsstyrelsen ska sammanställa ett regionalt underlag för avfallshantering. Dagens avfallshantering domineras av avfallsförbränning vilket ger effekter på klimatet eftersom avfallet ersätter fossila bränslen.

⁴ Fossilt innehåll i avfall är till exempel plaster och andra material som är tillverkade av olja eller oljeprodukter

⁵ SFS 1977:439, lagen om kommunal energiplanering.

⁶ SFS 2005:1248

⁷ Avfallsförordningen 2001:1063

⁸ NFS 2006:6

- För år 2006 ska minst 75 % av det antal personbilar som en myndighet köper in eller leasar under ett kalenderår vara miljöbilar.⁹

Sverige deltar också i EU:s system för handel med utsläppsrätter¹⁰ som inleddes i januari år 2005. Handel ska göra det möjligt att på ett kostnadseffektivt sätt minska utsläppen av koldioxid från delar av Europas industri. Regeringen verkar för att transportsektorn ska ingå i systemet med handel med utsläppsrätter.

I mars år 2006 överlämnade regeringen en ny klimatpolitisk proposition till riksdagen¹¹. Regeringen föreslår att målet på kort sikt om minskade utsläpp av växthusgaser ligger fast och kompletteras med ett mål på medellång sikt (25 % minskning för perioden 1990 – 2020) samt ett temperaturmål på maximalt 2 graders genomsnittlig ökning globalt. År 2008 är nästa tillfälle då mål och handlingsprogram ska kunna omprövas.

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

De åtgärder som redan pågår eller planeras berör de flesta sektorerna i utsläppsstatistiken. Åtgärder är angelägna inom både gods- och persontransportsektorn.

- Sedan år 2005 ställer Länsstyrelsens miljöprövningsdelegation krav på energiplaner i tillståndsprövningen av energiintensiva miljöfarliga verksamheter.
- Ett regionalt godstransportråd för Småland håller på att bildas på initiativ av Vägverket och Banverket. Till rådet kommer ett antal större företag och organisationer som representanter för olika branscher att knytas. Rådet ska fungera som ett forum mellan de olika aktörerna. Målsättningen är att utveckla dialogen med industri, speditörer och köpare av godstransporter för att utifrån deras behov lösa de problem som identifieras och skapa möjligheter till transportlösningar med olika trafikslag.
- Etanolfabrik på höglandet
Om sex år kan etanol produceras från skogsråvara på Höglandet. I slutet av sommaren 2006 ska förstudien som beskriver förutsättningarna för en etanolfabrik på Höglandet vara färdig. Då ska också ett investeringsunderlag presenteras för lämpliga finansiärer. Om planerna går i lås kan det om sex år produceras förnyelsebart fordonsbränsle från skogsråvara på Höglandet. Höglandskommunerna Aneby, Eksjö, Nässjö, Sävsjö och Vetlanda ligger mitt i det svenska skogsråvarubältet, en bra position för en etanolfabrik. En etanolfabrik i området kan fördubbla dagens svenska etanolproduktion och skulle få stor betydelse för att minska beroendet av fossila bränslen. Projektägare är Höglandets kommunalförbund och projektet genomförs under projektledning av ÄF-Process AB Läs mer på: www.hoglandet.se/etanolprojektet
- Projektet Chrisgas, Växjö Värnamo Biomass Gasification Centre (VVBGC). Värnamos gamla kraftvärmeverk har valts ut som pilotanläggning för försök att tillverka syntesgas ur biomassa som kan uppgraderas till fordonsbränslen som vätgas, DME (dimetyleter) och metanol. Chrisgas-projektet som koordineras av Växjö universitet startade 2004 sedan EU beslutat att stödja verksamheten ekonomiskt. Parallellt har Statens Energimyndighet hittills satsat 75 miljoner i projektet, som totalt disponerar 200 miljoner kronor. Om projektet blir en framgång finns potential för en framtida industri baserad på biomassa kompatibel med vätgasteknologins utveckling. Läs mer på www.chrisgas.com.

⁹ Regeringens proposition 2005/06:172 Nationell klimatpolitik i global samverkan

¹⁰ Lag 2004:1199 om handel med utsläppsrätter

¹¹ Regeringens proposition 2005/06:172, Nationell klimatpolitik i global samverkan.

- Jönköpings kommun har beslutat inrätta en lokal "oljekommission" för att minska behovet av fossila bränslen.
- Jönköpings kommun arbetar med solenergi för att värma ett antal badanläggningar vilket kommer att ge viktiga erfarenheter av tillämpningen i också andra sammanhang.
- Projektet Smart Trafikant pågår i Jönköpings kommun. Det är ett treårigt Mobility management-projekt som sträcker sig mellan 2005 och 2008. Projektets fokus ligger på att förändra resvanor kopplade till korta bilresor, ökad cykling, gång och kollektivtrafikresande. Det finns också ett regionalt perspektiv i projektet då dess målgrupp är befolkningen inom Jönköpings arbetsmarknadsregion. Två personer är anställda på heltid för att arbeta med projektet som finansieras av Jönköpings kommun, Regionförbundet, Länsstyrelsen, Vägverket, Länstrafiken och Landstinget. Projektet är också en del av Jönköpings kommuns klimatinvesteringsprogram (KLIMP). www.jonkoping.se
- I Aneby kommun har LIP-projektet "Aneby trampar" genomförts i syfte att öka cyklingen.
- Vetlanda kommun genomförde i slutet av 1990-talet det tidiga Mobility management-projektet "Miljöanpassad trafik i Vetlanda" där bland annat cykelaktiviteter med bäring på både miljö och folkhälsa utgjorde en del.
- Tranås kommun provar gratis kollektivtrafik i tätorten.
- Lag om skyldighet att tillhandahålla förnybara bränslen: från och med den 1 april 2006 måste de största bensinstationerna sälja minst ett förnybart bränsle, till exempel etanol eller biogas. Syftet är att minska koldioxidutsläppen genom att förbättra tillgången på förnybara bränslen. I ett första steg omfattar förslaget bensinstationer som säljer mer än 3000 kubikmeter bensin eller diesel per år. Kraven kommer sedan att skärpas successivt fram till 2010 så att allt fler bensinstationer omfattas av de nya reglerna. Småföretag som säljer mindre än 1000 kubikmeter fossila bränslen per år kommer att undantas reglerna eftersom de annars får för stora investeringskostnader. Alternativa fordonsbränslen av något slag finns idag att tillgå i 11 av länets 13 kommuner. För ytterligare information om vilka bränslen som finns på olika orter i länet, se www.miljofordon.se/tanka
- Jönköpings kommun arbetar aktivt för att utveckla biogasanvändning för fordonsdrift. KLIMP-bidrag kan sökas av de som köper ny biogasbil. Cirka 200 biogasbilar rullar i kommunen och tankar regelbundet vid tankstationen vid Simsholmen. Fram till år 2010 planeras fordonsflottan öka till 1200 bilar.
- Jönköpings kommun kommer också att öka produktionen av biogas bland annat genom att använda utsorterat hushållsavfall från kraftvärmeverket på Torsvik som råvara för biogasproduktion på Simsholmen. Detta blir möjligt genom att kommunen bygger en förbehandlingsanläggning på Torsvik.
- Tranås kommun startar en kvalificerad yrkesutbildning (KY med energiinriktning).
- Jönköpings kommun antog i slutet av februari 2006 som första kommun Vägverkets förslag till miljöbilsdefinition. Gröna Bilister uppmanar fortsatt kommunerna att avstå från lokala miljöbilsdefinitioner.
- Regeringen utreder om kilometerskatt ska införas för svenska och utländska tunga lastbilar samt att höja fordonsskatten för lätta bussar och lätta lastbilar.
- Klimatkommunerna är ett nätverk av 18 kommuner som arbetar med klimatfrågan samt är pådrivande för det nationella klimatarbetet genom att lyfta fram möjligheter, hinder och drivkrafter som har betydelse för arbetets resultat. Klimatkommunernas övergripande syfte är att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige. Nätverket sprider information och erfarenheter om lokalt klimatarbete och höjer kunskapen om klimatproblematiken. Klimatkommunerna arbetar även för internationella samarbeten och samarbetar med liknande nätverk i andra länder. www.klimatkommunerna.se
- Eksjö kommun håller på att upprätta ny energiplan och klimatstrategi med en fossilfri kommun som mål till år 2030. Efterfrågan på fjärrvärme ökar i Eksjö kommun. En ny avfallspanna med kapacitet för 40 000 ton avfall per år har därför invigts.

PLANERADE ÅTGÄRDER

Inom länet planeras och pågår följande järnvägsåtgärder. Alla åtgärder som främjar en förflyttning av transporter från väg till järnväg ökar chansen att uppnå miljömålen.

- Götalandsbanan (som är en del av projektet med Europabanan) är förbindelsen mellan Stockholm och Göteborg via Jönköping. Den finns med i Banverkets vision för år 2030. Jönköpings kommun är nu projektledare för ett projekt att sammanställa befintligt material beträffande Götalandsbanan. Inom det projektet jobbas det hårt för att tidigarelägga byggnationen med cirka 10 år.
- Kombiterminaler. För närvarande prioriterar Banverket terminalen i Gamlarp i Nässjö. Jönköping och Nässjö kommuner, Regionförbundet och Länsstyrelsen agerar för att också få in ett terminalbygge vid Torsvik i Banverkets planering.
- Södra stambanan; Banverket har inlett en förstudie för sträckan Nässjö - Hässleholm för att höja största tillåtna hastighet från dagens 200 till 250 km/h. Detta för att korta restiderna för snabbtågen, framför allt i relationen Stockholm - Malmö/Köpenhamn. Projektet kan innebära åtgärder på Södra stambanan som borttagande av kvarvarande plankorsningar, kurvkrävningar, kapacitetsförstärkningar eller anpassning av stationer.
- Jönköpingsbanan: Mellan Sandhem och Nässjö planeras en hastighetsanpassning till 160 km/h. En förstudie har påbörjats för att undersöka möjligheterna att bygga dubbelspår mellan Jönköping C och Rocksjön för att bereda möjlighet för den regionala tågtrafiken att utvecklas.

NYA ÅTGÄRDER

De viktigaste åtgärderna för att minska utsläppen av växthusgaser är minskad användning av fossila bränslen (olja och kol) samt effektivare energianvändning och transporter. När det gäller energianvändning i byggnader hänvisar vi till avsnittet om God bebyggd miljö i denna rapport.

1. För att utnyttja konsumenternas möjlighet att driva på utvecklingen för fordon med lägre bränsleförbrukning och fordon som drivs med alternativa drivmedel behövs regionalt samarbete. Länsstyrelsen ska under år 2007 arrangera ett seminarium på temat miljöanpassad upphandling av fordon och transporttjänster. Länets kommuner har en inköpsgrupp som sedan kan initiera ett samarbete mellan kommunerna, Länsstyrelsen, statliga verk och Landstinget för att ställa gemensamma miljökrav vid upphandling av transporter och transporttjänster. Vid upphandling ska krav även ställas på körsätt och uppföljning. Målgruppen för åtgärden är upphandlare av transporttjänster. Genomförandet av åtgärden ska anpassas till kommande stora upphandlingstillfällen. Webbplatsen EKU (verktyget för ekologisk hållbar upphandling) www.eku.nu innehåller exempel på lämpliga krav.

Aktör: Länsstyrelsen, Länets kommuners inköpsgrupp

Målgrupp: Kommunerna, Länsstyrelsen, övriga statliga verk och Landstinget

2. Kommunal verksamhet genererar ett stort antal transporter inom kommunerna. Om dessa samordnas finns både ekonomiska och miljömässiga vinster att göra. Jönköping, Habo och Mullsjö kommuner samarbetar redan inom området. Länets större kommuner (Jönköping, Värnamo, Nässjö, Gnosjö/Gislaved) ska ta initiativ till en översyn av sina transporter för att skapa goda exempel inom länet. En handbok i kommunal reserevision har i början av år 2006 lanserats av Vägverket¹². Åtgärden påbörjas under 2007.

Aktörer: Länets kommuner

Målgrupp: Länets kommuner

¹² Handbok för bättre kommunala tjänsteresor, Vägverket 2006. http://www.vv.se/filer/publikationer/Handbok_hela.pdf

KLARAR VI MÅLET?

Om länet kommer att uppnå målet eller inte beror i stor utsträckning på den nationella klimatpolitiken. Det som kan göras på regional nivå är att maximera utfallet av denna genom att använda de verktyg som finns på bästa sätt. Verktygen är i stor utsträckning nationella: skatter och bidrag. Nationellt bedöms delmålet för Begränsad klimatpåverkan kunna nås med fler åtgärder. Det regionala delmålet innebär en större utsläppsminskning än det nationella målet. Koldioxidutsläppen per person i länet har minskat något sedan 1990 men eftersom länet har en befolkningsökning så har inte de totala utsläppen minskat i tillräcklig omfattning. Transportsektorn står för den största andelen av länets koldioxidutsläpp, en andel som dessutom ökat stadigt sedan år 1990. Med de åtgärder som föreslås i programmet finns möjligheten att minska klimatpåverkan från de transporter som genereras i länet. Den totala samhällsutvecklingen är däremot svår att påverka regionalt, men med det massiva fokus som idag finns på klimatproblematiken bedöms det regionala delmålet kunna nås. Dock behövs fler åtgärder än de som presenteras i detta program. Länets kommuner är viktiga aktörer i arbetet. När det gäller energianvändning i byggnader hänvisar vi till kapitlet om God bebyggd miljö i denna rapport.

DETTA KAN DU GÖRA SJÄLV:

Här är några enkla vardagstips på hur du kan spara energi och pengar i din vardag.

Resande

- Vid korta ärenden: ta cykeln eller promenera. Det är både miljö- och kostnadsbesparande och vi mår oftast bättre av det också. När motorn är kall är utsläppen som störst.
- Om du använder bil till arbetet: Ta reda på hur du kan ta dig dit kollektivt och räkna efter hur mycket bränsle du skulle spara genom att åka kollektivt. www.rikareresande.se Tänk även på insparade underhålls- och servicekostnader samt bilens värdeminskning.
- Om första delen av resan till jobbet är tidsödande utan bil kanske det finns infartsparkering till kollektivtrafik?
- Prata med grannar eller arbetskamrater: Ni kanske kan samåka?
- Möjligheten att dela bil med andra blir större och större. Intresset för bilpooler har ökat kraftigt bland tätortsbor.
- Har du möjlighet att arbeta hemifrån en eller flera dagar i veckan? Tala med din arbetsgivare.
- Hur är det med dina tjänsteresor? Ibland kanske det går lika bra med en videokonferens.

Även om du inte ser något alternativ till att ta bilen kan du minska din bränslekonsumtion på många sätt. Tänk på att:

- Köra bränslesnålt. Det tar inte längre tid att komma fram och de flesta sparar in minst 10 procent av bränsleförbrukningen i tätortskörning. Vet du inte hur du ska göra, kontakta en trafikskola där det finns kurser. Gå in på Vägverkets hemsida om sparsam bilkörning (www.vv.se) eller trafikskolornas hemsida om ecodriving (www.str.se).
- Håll hastighetsgränserna. Bränsleförbrukningen är lägst när du kör på låga varvtal på högsuta växel. För dagens moderna bilar är detta oftast vid 60-70 km/h. Kör du i 110 km/h istället för 90 km/h ökar bränsleförbrukningen med 10-20 procent och du gör av med 1-1,5 dl extra bensin per mil.
- Kontrollera däcktrycket. Håll däcktrycket i överkant av servicebokens rekommenderade tryck. För lågt däcktryck kan öka bränsleförbrukningen med 5 procent.

- Ge din bil regelbunden service/underhåll. Håll ett öga på bränsleförbrukningen. En väl underhållen bil konsumerar mindre bränsle.
- Ta av lasträcken och skidboxar när du inte behöver dem. Vindmotstånd ökar förbrukningen.
- Luftkonditioneringsanläggningen kan öka förbrukningen med 5 procent. Använd den bara när det behövs.

I köket

- Frosta av frysen minst ett par gånger per år och håll rätt temperatur. Plus 5 grader i kylskåpet och minus 18 grader i frysen.
- Sätt inte in varm mat direkt i kyl eller frys. Ställ matbehållaren i vatten istället.
- Tina fryst mat i kylskåpet.
- Använd plana kastruller när du lagar mat och använd vattenkokare för att koka/värma vatten istället för spisplattan.
- Stäng av plattan efter halva koktiden när du kokar grönsaker - de blir färdiga på eftervärmningen utan att koka sönder.

Uppvärmning

- Genom att sänka inomhustemperaturen med 1 grad minskas energianvändningen med 5 procent. För en normalvilla kan det bli 500-1000 kr/år.
- Åker du bort en vecka under vinterhalvåret så sänk inomhustemperaturen till 15 grader. Både din ekonomi och inomhusväxterna mår bättre.
- Se över villans temperaturreglering. Ett par graders sänkning nattetid gör att de flesta sover bättre.
- Se till att dina värmeelement inte är instängda av gardiner eller möbler. Det försämrar värmeledningen i rummet.
- Om du vill vädra, gör det snabbt med tvärdrag istället för länge med fönstret på glänt.
- Har du persienner, fäll ner dem nattetid.
- Se över fönstrens tätningslister. Att slippa drag förbättrar även din inomhusmiljö.

Varmvattenkonsumtion

- Byt till vattensparande munstycken i dusch och tappkranar.
- Duscha istället för att bada.
- Fyll hela tvätt- och diskmaskinen innan du tvättar/diskar. Tvätta inte vid högre temperatur än rekommenderat.
- Byt packning på droppande kranar.

Belysning

- Byt ut vanliga glödlampor till lågenergilampor, det lönar sig. De är 5 gånger effektivare och håller 10 gånger längre.
- Glöm inte att släcka efter dig.

Övrig elanvändning

- Lufttorka tvätten så ofta du kan
- Stäng av elektriska apparater istället för att ha dem i stand by-läge.

Andra saker du kan göra

- Fråga kommunens energirådgivare om hjälp att spara. Det kanske dessutom finns statligt stöd till en del åtgärder. Se Länsstyrelsens webbplats www.f.lst.se, verksamhet "Samhällsplanering och boende" för aktuell information om tillgängliga bidrag.
- Titta på energimärkningen när du köper kylskåp, frys, tvättmaskiner, diskmaskiner, spisar etc. Varor som tillhör energiklass A sparar mest el. Välj inte större kyl eller frys än du behöver. Ju större volym desto större energiåtgång.
- Undvik torkskåp och torktumlare. Häng tvätten och använd luftavfuktare vid behov.
- Installera moderna fönster med isolerglas eller uppgradera dina gamla tvåglasfönster med extra isolerglas. Det ökar även boendekomforten då kallras och buller minskar.
- Köp el från förnybara energikällor (exempelvis vindkraft).
- Förbättra isoleringen på vinden och för ytterväggarna.
- Kontrollera att värmesystemets styr- och reglerteknik fungerar som avsett och ersätt dåligt fungerande system. Ofta är det lönsamt att byta till nya termostatventiler.
- Byt till panna för eldnings av biobränsle eller anslut till fjärrvärme när din gamla oljepanna behöver ersättas.
- Överväg att installera en värmepump om du har elvärme och ligger utanför fjärrvärmeområdet. Det går åt bara en tredjedel i energianvändning.
- Installera solvärmeceller eller solfångare om du bygger nytt eller bygger om.
- Anslut till fjärrvärme när det finns möjlighet.

Läs mer:

Tipsen ovan fungerar såklart både hemma och på arbetet, men för ett mer systematiskt klimatarbete på din arbetsplats kan den verktygslåda för kommuner, organisationer och företag som finns på Naturvårdsverkets webbplats vara till hjälp.

Den innehåller bland annat emissionsfaktorer, beräkningsmodeller, indikatorer och nyckeltal, energibalanser och branschspecifika verktyg: Till exempel har Byggsektorn tagit fram en vägledning för hur energifrågorna kan hanteras genom byggprocessen (Energilotsen) och Teknikföretagen har tagit fram ett verktyg för att beräkna energikostnader (LCCenergi).

Du hittar hela verktygslådan på www.naturvardsverket.se/dokument/klimat/1420.shtml

God bebyggd miljö

Målbild

NATIONELLA MILJÖKVALITETSMÅLET

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

MÅL FÖR JÖNKÖPINGS LÄN

Miljökvalitetsmålet innebär i ett generationsperspektiv att:

- a. Den bebyggda miljön ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur så att alla människor ges möjlighet till ett rikt och utvecklande liv och så att omfattningen av människors dagliga transporter kan minska.
- b. Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap med särskilda värden värnas och utvecklas.
- c. En långsiktigt hållbar bebyggelsestruktur utvecklas, både vid nylokalisering av byggnader, anläggningar och verksamheter och vid användning, förvaltning och omvandling av befintlig bebyggelse.
- d. Förutsättningarna för boende på landsbygden är goda och ekologiskt hållbara.
- e. Boende- och fritidsmiljön, samt så långt möjligt arbetsmiljön, uppfyller samhällets krav på gestaltning, frihet från buller, tillgång till solljus, rent vatten och ren luft.
- f. Natur- och grönområden med närhet till bebyggelsen och med god tillgänglighet värnas så att behovet av lek, rekreation, lokal odling samt ett hälsosamt lokal-klimat kan tillgodoses.
- g. Den biologiska mångfalden bevaras och utvecklas
- h. Transporter och transportanläggningar lokaliseras och utformas så att skadliga intrång i stads- eller naturmiljön begränsas och så att de inte utgör hälso- eller säkerhetsrisker eller i övrigt är störande för miljön.
- i. Miljöanpassade kollektivtrafiksystem av god kvalitet finns tillgängliga och förutsättningarna för säker gång- och cykeltrafik är goda.
- j. Människor utsätts inte för skadliga luftföroreningar, bullerstörningar, skadliga radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.
- k. Mark- och vattenområden är fria från gifter, skadliga ämnen och andra föroreningar.
- l. Användningen av energi, vatten och andra naturresurser sker på ett effektivt, resursbesparande och miljöanpassat sätt och främst förnybara energikällor används.
- m. Naturgrus nyttjas endast när ersättningsmaterial inte kan komma i fråga med hänsyn till användningsområdet.
- n. Naturgrusavlagringar med stort värde för dricksvattenförsörjningen och för natur- och kulturlandskapet bevaras.
- o. Den totala mängden avfall och avfallets farlighet minskar.
- p. Avfall och restprodukter sorteras så att de kan behandlas efter sina egenskaper och återföras i kretsloppet i ett balanserat samspel mellan bebyggelsen och dess omgivning.

DELMÅL FÖR JÖNKÖPINGS LÄN

Planeringsunderlag

1:1 Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur kan åstadkommas så att bilanvändningen kan minska och förutsättningarna för bättre folkhälsa samt miljöanpassade och resurssnåla transporter förbättras.

1:2 Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska tas till vara och utvecklas.

1:3 Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden ska bevaras och utvecklas och andelen hårdgjord yta inte ökas.

1:4 Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur energianvändningen ska effektiviseras, hur förnybara energiresurser ska tas till vara och hur utbyggnad av produktionsanläggningar för fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft ska främjas.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

2. Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen ska senast år 2010 vara identifierad och ett program finnas för skydd av dess värden. Samtidigt ska minst 25 % av den värdefulla bebyggelsen vara långsiktigt skyddad.

Buller

3. Antalet människor som utsätts för trafikbullerstörningar överstigande de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom för buller i bostäder ska ha minskat med minst 10 % till år 2010 jämfört med år 1998.

Uttag av naturgrus

4. År 2010 ska uttaget av naturgrus i länet vara högst 600 000 ton per år och andelen återanvänt material utgöra minst 10 % av ballastanvändningen.

Avfall

5. Mängden deponerat avfall exklusive gruvavfall ska minska med minst 50 % till år 2005 räknat från 1994 års nivå samtidigt som den totala mängden genererat avfall inte ökar.

6. Samtliga avfallsdeponier har senast år 2008 uppnått enhetlig standard och uppfyller högt uppställda miljökrav enligt EU:s beslutade direktiv om deponering av avfall.

Energianvändning m.m. i byggnader

7. Miljöbelastningen från energianvändningen i bostäder och lokaler minskar och är lägre år 2010 än år 1995. Detta ska bl.a. ske genom att den totala energianvändningen effektiviseras för att på sikt minska.

Inomhusmiljön (*Behandlas ej i detta program, se istället åtgärdsprogram för Luftens och hälsans år 2003-2006*)

8. År 2020 ska byggnader och deras egenskaper inte påverka hälsan negativt.

Därför ska det säkerställas att:

- samtliga byggnader där människor vistas ofta eller under längre tid senast år 2015 har en dokumenterat fungerande ventilation,
- radonhalten i alla skolor och förskolor år 2010 är lägre än 200 Bq/m³ luft och att radonhalten i alla bostäder år 2020 är lägre än 200 Bq/m³ luft.

9. År 2010 har hälsoriskerna orsakade av passiv rökning minskat och högst 10 % av befolkningen är dagligrökare.

Nulägesbeskrivning – God bebyggd miljö

BAKGRUND

God bebyggd miljö handlar om att alla kvinnor, män och barn i länet ska ha möjlighet till ett bra liv. Det innebär att den bebyggda miljön ska vara vacker och trivsamt med god tillgänglighet till butiker, skolor och kultur. God bebyggd miljö förutsätter också närhet till natur- och grönområden så att behovet av lek, rörelse, avkoppling och lokal odling kan tillgodoses.

Med mycket folk på samma ställe följer också miljöproblem. Bilar, lastbilar, tåg, flygplan och industrier bullrar och förorenar luften vi andas och kan orsaka allergier, sömnsvårigheter och hjärtsjukdomar. Genom att till exempel minska bilåkandet i länets tätorter kan dessa problem motverkas och folkhälsan förbättras. Med bättre möjligheter att cykla eller gå istället för att ta bilen kan människors behov av motion och frisk luft tillgodoses samtidigt som de korta bilresorna minskar. Landsbygden måste ha tillgång till service och miljöanpassade transporter för att kunna erbjuda en attraktiv livsmiljö. Platser och landskap med kulturhistoriska och estetiska värden ska bevaras.

Delmål 1 består av fyra delar och fokuserar på planeringsunderlag för; bilanvändning och transporter, kulturhistoriska och estetiska värden, grön och vattenområden samt energifrågor. För alla dessa delar gäller att de ska behandlas i kommunernas översiktsplaner (ÖP) eller andra strategier och program för att målet ska vara uppnått.

Samhällsplaneringen ligger till grund för hur den bebyggda miljön utvecklas. De beslut som tas idag om användning av mark till bostadsområden, industrier eller infrastruktur får vi leva med under lång tid framöver. Frågor om fysisk planering och samhällsbyggande ägs till stor del av kommunerna, men det finns också regionala aspekter på samtliga punkter under delmål 1. Planeringsprocessen som arbetsmetod pekas ut som ett viktigt instrument för att bidra till miljömålets uppfyllande¹³. Program och strategier ska utvecklas för miljöanpassade transportsystem, för hur grön- och vattenområden, kulturhistoriska och estetiska värden skall tas till vara och utvecklas samt för miljöanpassning av energiförsörjningen. Delmålet gäller både stad och landsbygd där så är möjligt. Platsens och regionens förutsättningar är av stor betydelse, det är således i första hand en uppgift för kommuner, Regionförbundet och länsstyrelsen att med stöd av centrala myndigheter och regionala organ ta fram sådana program och strategier.

ÖVERGRIPANDE ÅTGÄRD FÖR DELMÅL 1:1-1:4

1. Det finns förutsättningar för att klara delmål 1:1-1:4 i merparten av länets kommuner. Tredje generationens översiktsplaner är på gång i länet och dessa kan motsvara de program och strategier som delmålet syftar på. För att målet ska kunna bedömas som uppnått behöver en miniminivå bestämmas för i hur stor grad transportplanering, kulturhistoriska och estetiska värden, grön- och vattenområden samt energifrågor ska vara styrande för den kommunala planeringen. Definitionen ska tas fram av länets kommuner och Länsstyrelsen.

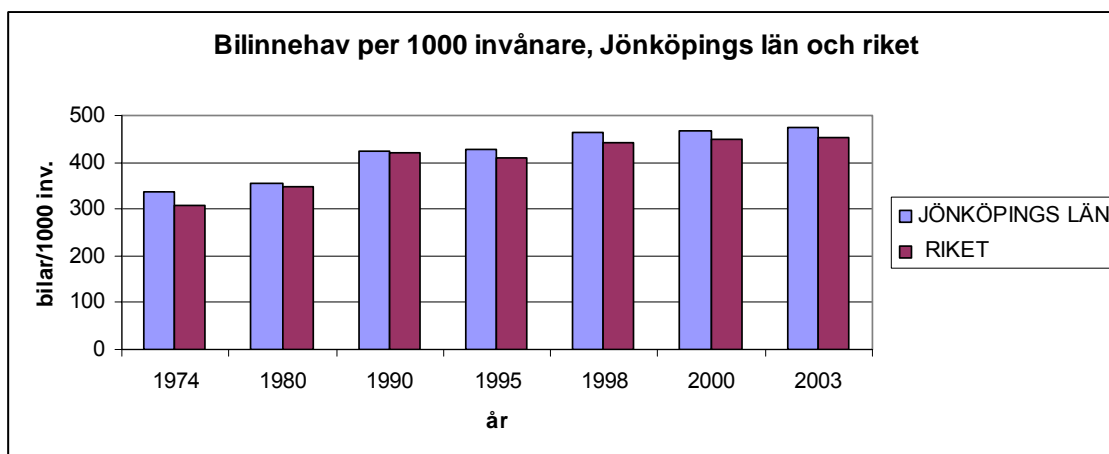
¹³ Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier. Regeringens proposition 2000/01:130.

Delmål 1:1 Planeringsunderlag bilanvändning och transporter

Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur kan åstadkommas så att bilanvändningen kan minska och förutsättningarna för bättre folkhälsa samt miljöanpassade och resurssnåla transporter förbättras.

NULÄGESBESKRIVNING

Delmål 1:1 handlar om tillgänglighet och att länets invånare ska erbjudas möjlighet att klara vardagens bestyr utan att vara beroende av tillgång till bil. Om detta kan uppnås finns förutsättningar för minskat bilåkande vilket i sin tur kan leda till tystare och tryggare boendemiljöer för både vuxna och barn, minskade koldioxidutsläpp samt minskade utsläpp och lägre halter av hälsofarliga ämnen (till exempel cancerframkallande kolväten och partiklar) i framförallt tätortsluft. För att bilanvändningen faktiskt ska minska behövs ytterligare åtgärder, till exempel motiverings- och informationsinsatser av det slag som idag bedrivs i Jönköpings kommun via projektet ”Smart trafikant”.

Figur 3. Bilnehav per 1000 invånare i Jönköpings län jämfört med riket åren 1974 – 2003. Källa SCB.

Som ett mått på bilanvändningen kan bilnehav per 1000 invånare användas. I Jönköpings län ligger siffran på 474 bilar per 1000 invånare, vilket är högre än i riket som helhet med 454 bilar per 1000 invånare. Utvecklingen över tid är också intressant: sedan 1970-talet har bilnehavet i länet ökat kontinuerligt. Ökningen i länet ligger dock i samma storleksordning som övriga landet.

Fyra av länets 13 kommuner anger år 2005 att de har program för minskad bilanvändning och/eller ökade förutsättningar för miljöanpassade och resurssnåla transporter. 10 kommuner anger att de behandlar dessa frågor i sin översiktsplan¹⁴. Den fysiska planeringen är ett viktigt styrmedel för att kunna uppnå en god bebyggd miljö och transporter har mycket stor miljöpåverkan, inte minst i tätorter.

¹⁴ Bostadsmarknadsenkäten 2005.

Program och strategier för minskad bilanvändning och resurssnåla transporter ska ge underlag för att i den fysiska planeringen och samhällsbyggandet minimera transporternas negativa konsekvenser (till exempel att mark tas i anspråk för vägar, ökade bullerstörningar eller luftföroreningar). Det är viktigt att målsättningar och strategier för miljöanpassade transporter tas upp i översiktsplanen, eftersom den är vägledande för senare beslut enligt Plan- och bygglagen.

Med ett allt högre literpris på bensin och diesel borde motivationen att hitta andra sätt att resa eller transportera gods och varor öka. Medvetenheten om den fysiska aktivitetens betydelse för vårt välbefinnande har också ökat under senare år. Tyvärr finns ändå inga tecken på att bilanvändningen skulle minska.

Prognosticerad trafikökning

SIKA (Statens institut för kommunikationsanalys) gav år 2005 ut en rapport med prognoser för trafikökningen fram till år 2020¹⁵. Både personresandet och godstransporter på väg förväntas fortsätta öka under perioden 2005-2007. Långa resor (längre än tio mil) beräknas öka med cirka en fjärdedel och korta resor med något mer.

VERKTYG

- Regeringen anser att befintlig lagstiftning, främst miljöbalken och plan- och bygglagen (1987:10), utgör viktiga instrument i arbetet för att nå delmålet. Plan- och bygglagen är under översyn.

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Länsstyrelsens och kommunernas planeringsfunktioner träffas regelbundet några gånger per år för att diskutera angelägna frågor. Det är viktigt att dessa kommunträffar fortsätter under kommande år för att bland annat miljömålsfrågorna ska kunna behandlas på ett bra sätt. Vid dessa träffar ska erforderlig kompetens inom olika expertområden delta.
- Kartan "Till fots i Jönköping och Huskvarna" har tagits fram av Jönköpings kommun, Landstinget och Länsstrafiken. Kartan ska stimulera till fler promenader i den tätortsnära naturen. Kopplat till promenadslingorna finns lämpliga busshållsplatser markerade för att uppmuntra till att lämna bilen hemma. Inom projektet görs särskilda satsningar mot föreningslivet, skolan och arbetsplatser i området, Läs mer på: www.jonkoping.se
- Projektet Smart Trafikant pågår i Jönköpings kommun. Det är ett treårigt Mobility management-projekt som sträcker sig mellan 2005 och 2008. Projektets fokus ligger på att förändra resvanor kopplade till korta bilresor, ökad cykling, gång och kollektivtrafikresande. Det finns också ett regionalt perspektiv i projektet då dess målgrupp är befolkningen inom Jönköpings arbetsmarknadsregion. Två personer är anställda på heltid för att arbeta med projektet som finansieras av Jönköpings kommun, Regionförbundet, Länsstyrelsen, Vägverket, Länsstrafiken och Landstinget. Projektet är också en del av Jönköpings kommuns klimatinvesteringsprogram (KLIMP). www.jonkoping.se
- Tranås kommun provar gratis kollektivtrafik i tätorten.
- Tranås kommun jobbar med kartläggning av förutsättningar för mer transporter via järnväg (dels i ÖP, dels i förslag till Klimatstrategi/energiplan)

¹⁵ SIKA rapport 2005:10 "Kort om prognoser för person- och godstransporter år 2020".

- Vetlanda kommun genomförde i slutet av 1990-talet det tidiga Mobility management-projektet "Miljöanpassad trafik i Vetlanda" där bland annat cykelaktiviteter med bäring på både miljö och folkhälsa utgjorde en del.

NYA ÅTGÄRDER

1. Kommunerna och Landstinget ska som delägare i Länstrafiken skärpa sina krav på övergripande länsplanering för kollektivtrafiken så att förutsättningar för ett ökat kollektivresande kan skapas. Banverket och Vägverket har ett regeringsuppdrag att i samverkan med trafik-huvudmän ta fram ett handlingsprogram för kollektivtrafikens långsiktiga utveckling.¹⁶
Aktörer: Länets kommuner, Landstinget
Målgrupp: Länets kommuner
2. För att bra lösningar för gång-, cykel- och kollektivtrafik ska få genomslag i stadsplaneringen behöver goda exempel spridas. Länsstyrelsen ska under år 2007 påtala behovet för Boverket så att en praktiskt tillämpbar exempelsamling med goda planeringslösningar kan tas fram och spridas till länets/landets kommuner.
Aktör: Länsstyrelsen
Målgrupp: Först Boverket, därefter länets kommuner
3. I nästa generation av översiktsplaner eller i annan plan ska kommunerna kartlägga och redovisa behovet av pendlarparkeringar.
Aktör: Länets kommuner
Målgrupp: Allmänheten
4. Länsstyrelsen ska i samband med att nya översiktsplaner utarbetas ta in uppgifter från länets kommuner om gång- och cykelbanenätet samt upprätta ett GIS-skikt som är tillgängligt via Internet. I samma skikt ska även befintliga cykelparkeringar och behov av nya kartläggas.
Aktör: Länsstyrelsen och Länets kommuner
Målgrupp: Allmänheten

KLARAR VI DELMÅLET?

Det finns förutsättningar för att klara delmål 1:1 i merparten av länets kommuner. Tredje generationens översiktsplaner är på gång och översiktsplanerna kan motsvara de program och strategier som delmålet syftar på.

¹⁶ Pressmeddelande Näringsdepartementet 2006-07-20, Uppdrag om nationellt handlingsprogram för kollektivtrafikens långsiktiga utveckling

Delmål 1:2 Planeringsunderlag Kulturhistoriska och estetiska värden

Behandlas gemensamt med delmål 2.

Delmål 1:3 planeringsunderlag grön- och vattenområden

Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden ska bevaras och utvecklas och andelen hårdgjord yta inte ökas.

Faktaruta 4: Grönstrukturplan

En grönstrukturplan är en samlad presentation av en kommuns eller tätorts grönområden och gröna strukturer med tyngdpunkt på hur det gröna ska bevaras, utvecklas och förändras. Grönstrukturen i staden kan definieras som vattenområden och all mark i staden som varken är bebyggd eller hårdgjord, oavsett vem som äger den. Exempel på grönområden i tätorter kan vara parker, skolgårdar, torg och gatuplanteringar, begravningsplatser och kyrkogårdsparkar, naturområden och vatten. En grönplan fungerar som strategi och underlag vid översiktlig planering, upprättandet av detaljplaner och i arbete med åtgärds- och skötselplaner. En grönstrukturplan ska utgöra ett underlag för kommunens samhällsplanering och förvaltning av grönytor, som en plan för hur den gröna infrastrukturen i kommunen kan bevaras.

NULÄGESBESKRIVNING

Den fysiska planeringen är ett viktigt styrmedel för att kunna uppnå en god bebyggd miljö. Gröna områden har i många tätorter de senaste åren splittrats upp och minskat kraftigt. Närhet till naturområden är viktigt för människors hälsa och för biologisk mångfald.

Program och strategier för tillvaratagande av grön- och vattenområden i tätort ska ge underlag för att i den fysiska planeringen och samhällsbyggandet hantera dessa frågor. Efter som översiktsplanen är vägledande för efterföljande beslut enligt Plan- och bygglagen och Miljöbalkens kapitel 3 om hushållning med mark- och vattenområden, så är det väsentligt att målsättningar och strategier för grönstrukturens bevarande och utveckling tas upp i denna.

Ungefär hälften (48 %) av Sveriges kommuner har i Bostadsmarknadsenkäten år 2005 svarat att de har program för tillvaratagande och utveckling av grön- och vattenområden i tätort, medan 70 % anger att de har inarbetat frågan i översiktsplanen, i båda fallen är det en förbättring jämfört med föregående år.

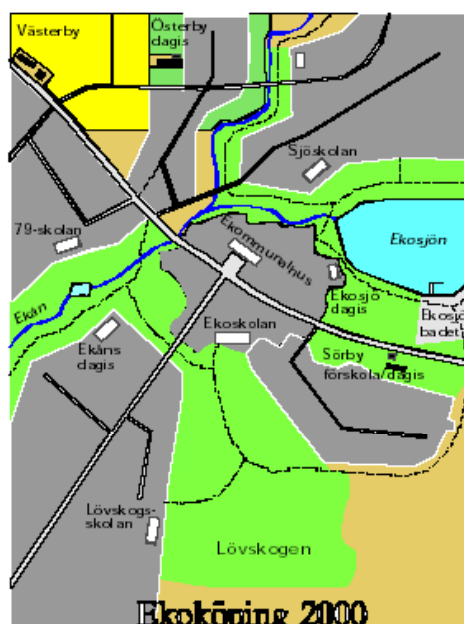
I dagsläget anger fem av länets tretton kommuner (38 %) att de har program för tillvaratagande och utveckling av grön- och vattenområden i tätort. Elva kommuner (85 %) anger att de behandlar frågorna i sin översiktsplan. De senaste decennierna har många av tätorternas grönområden försvunnit och splittrats, men många av länets kommuner jobbar idag aktivt med grönstrukturplaner av olika slag.

Om grönområden knyts samman till en större struktur ökar deras värde. Stora närströvsområden ger möjlighet till motion och rekreation. Om förutsättningar finns för människor att få kontakt med naturen dagligen påverkar det människors hälsa positivt. Antal stresstillfällen kan minska med kortare avstånd till närmaste grönområde. Innehållsrika grönområden som har kontakt med omgivande landskap ger förutsättningar för biologisk mångfald. Genom att koppla ihop olika naturområden med varandra ökar spridningsmöjligheten för växter och djur. Större grönområden hyser generellt fler djur- och växtarter än ett mindre område. Ett stort område har också fler arter än många små områden med sammantaget lika stor yta.

Grönområden kan även erbjuda lösningar på en del av samhällets miljöproblem. Dagvatten från hårdgjorda ytor är ofta förorenat med metaller, partiklar och näringsämnen (kväve och fosfor). Genom att låta dagvattnet infiltrera direkt i marken eller genom att samla upp vattnet i dammar eller våtmarker kan föroreningar och näringsämnen hindras från att komma ut i sjöar och vattendrag. Dammar och våtmarker jämnar också ut vattenflödena vid nederbörd och har betydelse för att minska risken för översvämningar. Ett bra exempel på hur grönområden kombinerats med dagvattenhantering är projektet ”Ekostaden Augustenborg” som är en omfattande satsning för att göra Augustenborg i Skåne till ett mer socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart bostadsområde¹⁷. Bra exempel finns även på närmare håll till exempel i Habo kommun där cirka två tredjedelar av Habo tätorts dagvatten avleds till en våtmark där näringsämnen och tungmetaller omhändertas och där saneringsinsatser kan ske innan vattnet når Vättern. Ytterligare exempel är Växjö, där ett system av kanaler i anslutning till Växjösjön avlastar sjön från förorenat dagvatten.

Vegetation bidrar till ett mer hälsosamt klimat i staden genom att rena luften från föroreningar, utjämna temperatursvängningar, dämpa vinden och fungera som ett filter som tar upp damm och stoft från luften.

När tätorter och städer växer är det viktigt att skogs- och odlingsmarker får ingå som stråk i översiktsplanen, då skapas en bra övergång från stadens grönområden till den tätortsnära

Figur 4. Ett bra exempel på hur de gröna stråken integrerats med tätorten. Bilden är tagen från åtgärdsprogrammet djurens och växternas år 2003

¹⁷ www.ekostaden.com

skogen och odlingsmarken. För att underlätta växters och djurs spridning är det viktigt att de gröna områdena planeras som kilar in i tätorten med bibehållen kontakt med omgivande större sammanhängande skogs- och odlingsmark.

VERKTYG

- Programmet för lokala och kommunala naturvårdsprojekt
- Enligt lag (2006:412) om allmänna vattentjänster ska länets kommuner så snart det finns ett behov av samlade Vatten- och avloppstjänster ta ansvar för och driva en sådan anläggning.
- Skogsstyrelsen samverkar gärna med kommunerna för att identifiera tätortsnära skogar och åstadkomma exempelvis alternativa skötselplaner eller frivilliga avsättningar på kommunägd mark samt mildra problemet med intressekonflikt på privatägd mark.

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Länsstyrelsen har begärt in underlag från kommunerna gällande VA-situationen i samlad bebyggelse och omvandlingsområden. Resultatet ska sammanställas av Länsstyrelsen och bilda ett regionalt planeringsunderlag
- Inom länet finns planer på att sammanställa en Regional friluftslivsplan, arbetet har precis startat.
- En friluftsklassning av länets statligt bildade naturreservat genomförts. Klassningen ska ligga till grund för prioriteringar av satsningar på friluftsliv i naturreservaten.
- Jönköpings kommun har tagit fram ett bevarande- och utvecklingsprogram för Dunkehällaravinen i Jönköping. Programarbetet kan ses som ett steg i arbetet med åtgärdsprogram för att långsiktigt skydda såväl kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som värdefulla natur- och kulturmiljöer längs ån. I programmet beaktas den känsliga balansen mellan boende och värden för natur, kultur och friluftsliv.
- Praktikarbete på Länsstyrelsen, Skolgårdens grönstruktur – Fem skolor i Sävsjö kommun och Vaggeryd kommun, läs mer om metoden på www.miljoresurslinne.se
- Länsstyrelsens reservatswebb ger snabb information om vart närmsta reservat finns. På webben finns information om länets naturreservat och med hjälp av den interaktiva finns möjlighet att hitta både till reservaten och runt i dem. Via den interaktiva kartan kan du också skriva ut din egen vandringskarta inför ditt reservatsbesök. Läs mer på www.f.lst.se
- Illharjen i Vetlanda kommun är ett gott exempel på ett tätortsnära naturreservat. Läs mer på www.vetlanda.se
- Eksjö kommun har nyligen färdigställt en "grönplan för Eksjö stad".
- Tranås kommun har en fastställd investeringsplan för planering av vatten och avlopp.

NYA ÅTGÄRDER

1. I många av länets kommuner pågår arbete med kommunala grönstrukturplaner. Länsstyrelsen ska ta initiativ till ett projekt för att skapa en regional överblick av grönstrukturen framförallt mellan länets tätorter och kommuner. Projektet ska visa exempel på de värden som finns vid bevarande av grön- och vattenområden i och omkring tätorter samt hur grön- och vattenområden i stråk bidrar till totalt sett högre värden. Faktaunderlaget ska kunna användas av flera målgrupper. Materialet ska digitaliseras för att sedan kunna användas som planeringsunderlag för exempelvis rekreation och friluftsliv.

Aktör: Länsstyrelsen

Målgrupp: Kommuner och allmänhet

2. Enligt lag (2006:412) om allmänna vattentjänster ska länets kommuner så snart det finns ett behov av samlade Vatten- och avloppstjänster ta ansvar för och driva en sådan anläggning. Kommunerna ska leverera underlag om behov av vatten- och avloppstjänster. Länsstyrelsen sammanställer underlaget till ett regionalt planeringsunderlag.

Aktör: Länets kommuner och Länsstyrelsen

Målgrupp: Länets kommuner och allmänhet

KLARAR VI DELMÅLET?

Åtgärder krävs för att stimulera och utveckla kommunernas arbete med planeringsunderlag för att nå miljömålen. Länsstyrelserna och Boverket har som uppgift att stödja detta arbete.

Det finns förutsättningar för att klara delmål 1:3 i merparten av länets kommuner. Tredje generationens översiktsplaner är på gång och översiktsplanerna kan motsvara de program och strategier som delmålet syftar på.

Delmål 1:4 planeringsunderlag energi

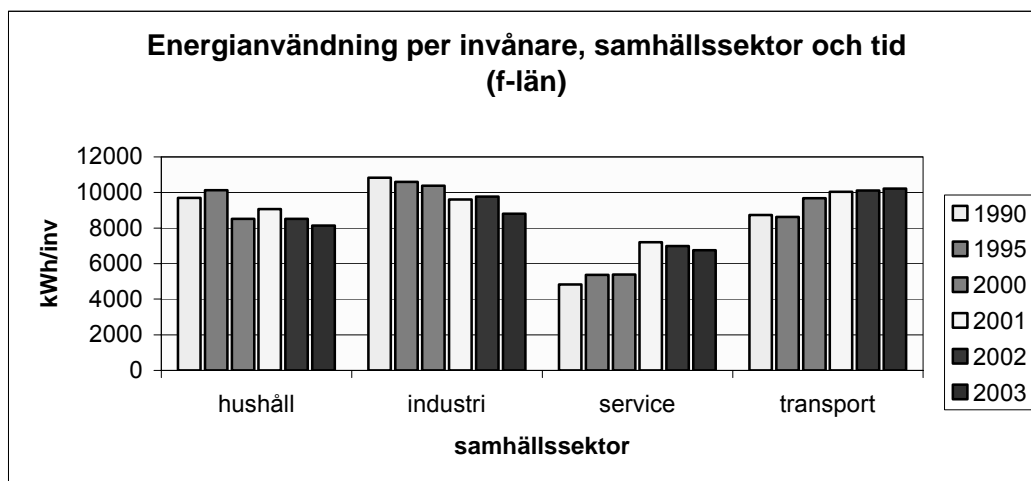
Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur energianvändningen ska effektiviseras, hur förnybara energiresurser ska tas till vara och hur utbyggnad av produktionsanläggningar för fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft ska främjas.

NULÄGESBESKRIVNING

Kommuner har enligt lagen (1977:439) om kommunal energiplanering skyldighet att ha en giltig energiplan som bland annat ska redovisa vilken påverkan tillförsel, distribution och användning av energi har på miljö, hälsa och hushållningen med naturresurser. En nyligen genomförd granskning av energiplanerna i länets kommuner visar att två av de nio kommuner som besvarat enkäten har energiplaner antagna under 2000-talet (Värnamo och Vetlanda) medan övriga kommuner har planer som antagits under 1990-talet eller 1980-talet (en kommun)¹⁸. För Mullsjö, Gnosjö, Gislaved och Vaggeryd saknas uppgifter.

Energiframställning från fossila bränslen måste fhas ut och ersättas av annan förnybar energi om klimatförändringen ska bromsas, men all framställning av energi ger upphov till miljökonsekvenser. Den mest verkningsfulla åtgärden är att därför att spara energi. En omställning av dagens energisystem, med ökad energieffektivitet och övergång till förnybara energikällor leder inte bara till minskad miljöbelastning utan bidrar även till samhällsekonomiska besparingar och marknadsfördelar för deltagande aktörer.

Den totala energianvändningen i länet är i stort sett oförändrad sedan år 1990, men energianvändningen per invånare i länet är lägre än riksgenomsnittet. Länet är ganska jämnt fördelad på de fyra sektorerna industri, transporter, service och hushåll. Energiförbrukningen i Jönköpings län har varit relativt konstant de senaste 25 åren. Industrien har minskat sin energiförbrukning nästan varje år medan transportsektorn ökar sin förbrukning successivt. Observera att energianvändningen är beräknad per invånare.¹⁹

Figur 5. Energianvändning per invånare och samhällssektor åren 1990-2003. Källa: Strategisk miljöbedömning i kommunal energiplanering – Granskning av energiplaner i Jönköpings län

¹⁸ Strategisk miljöbedömning i kommunal energiplanering – Granskning av energiplaner i Jönköpings län. Johanna Moberg, Miljövetarprogrammet Norrköping Universitet 2006. Länsstyrelsen meddelande nr 2006:3

¹⁹ Samtliga data kommer från Statistiska Centralbyrån, www.scb.se

Exempel på åtgärder för att minska energianvändningen är fortsatt energieffektivisering inom industrin och i våra bostäder, övergång till resurssnåla och miljöanpassade transporter samt planering för en minskad bilanvändning.

VERKTYG

- Kommuner har enligt Lag (1977:439) om kommunal energiplanering skyldighet att ha en giltig energiplan.

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Under år 2005 har Länsstyrelsen publicerat en rapport om Strategisk miljöbedömning i kommunal energiplanering - Granskning av energiplaner i Jönköpings län Rapporten finns att läsa på Länsstyrelsens webbplats, www.f.lst.se. Välj publikationer. http://www.f.lst.se/download/18.1f521251094ca753c1800040/2006_3.pdf
- Arbete pågår i flera av länets kommuner med att ta fram nya, reviderade energiplaner och klimatstrategier. Dessa bör finnas framme senast utgången av år 2009 och därefter revidera dessa minst en gång per mandatperiod.
- Tranås kommun inför energisnål drift och energisparande i ett bostadsområde
- Utbyggnad av fjärrvärme sker löpande i flertalet av länets kommuner. Utbyggnaden har sammanlagt ersatt ett stort antal villapannor, som eldats med olja och med relativt låg verkningsgrad.
- Den pågående byggnationen av kraftvärmeverket Torsvik innebär att möjligheterna till utvidgning av fjärrvärmenätet på sikt ökar i Jönköpings kommun. Byggnationen innebär en minskning med ca 30 % av koldioxidutsläppen från fjärrvärmeproduktion årligen genom att olja ersätts.
- Sedan 1996 har systemet för fjärrkyla byggts ut i Jönköpings kommun. Idag är cirka 15 kunder anslutna i centrala Jönköping. Energimängden som levereras uppgår till ca 4 GWh årligen, vilket kan antas i sin helhet ersätta freondrivna kylmaskiner i de anslutna byggnaderna.
- Program för energieffektivisering i stora industrier (PFE) ska bidra till att öka energieffektiviteten i svenska industriföretag. Programmet skapar även möjlighet för företag att få skattebefrielse på el som används i tillverkningsprocesser. Företag kan ansöka om att delta när som helst under ett kalenderår. Läs mer på: www.stem.se I dagsläget är 124 företag i landet anslutna och får en skattesänkning på 50 öre/kWh.
- Miljösamverkan Sverige genomför ett projekt för energikartläggning i landet där Jönköpings län ingår. Inom projektet kartläggs den tillståndspliktiga industrins energiförbrukning och möjligheter till energieffektivisering. Nästa steg är att begära in energiplaner från bolagen. Ett examensarbete har utförts på Länsstyrelsen där en enkät skickats till Jönköpings läns delegerade tillsynsobjekt.

NYA ÅTGÄRDER

1. Länsstyrelsen ska under år 2007 ta fram ett regionalt planeringsunderlag för vindkraft som visar på principer och förutsättningar för vindkraft i länet. Underlaget kan sedan användas som ett verktyg i kommunernas planeringsarbete (ÖP eller andra planer).

Aktör: Länsstyrelsen i Jönköpings län

Målgrupp: Länets kommuner, näringsliv och allmänheten

2. Länsstyrelsen ska tillsammans med Regionförbundet under år 2007 undersöka möjligheten att bilda ett regionalt energikontor i Jönköpings län, alternativt anställa en energistrateg för att tillsammans utveckla det strategiska energi- och klimatarbetet inom Jönköpings län.

Aktör: Länsstyrelsen i Jönköpings län samt Regionförbundet

Målgrupp: Länets kommuner, näringsliv och allmänhet

3. Länsstyrelsen ska kontinuerligt följa upp kommunernas arbete med att revidera energiplaner och ta fram klimatstrategier. Senast vid utgången av år 2009 bör samtliga kommuner ha sådana och därefter revidera dessa minst en gång per mandatperiod.

Aktör: Länsstyrelsen i Jönköpings län

Målgrupp: Länets kommuner

KLARAR VI DELMÅLET?

Det finns förutsättningar för att klara delmål 1:4 i merparten av länets kommuner. Tredje generationens översiktsplaner är på gång och översiktsplanerna kan motsvara de program och strategier som delmålet syftar på.

Delmål 2 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (inklusive delmål 1:2 planeringsunderlag)

Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen ska senast år 2010 vara identifierad och ett program finnas för skydd av dess värden. Samtidigt ska minst 25 % av den värdefulla bebyggelsen vara långsiktigt skyddad.

1:2 Senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska tas till vara och utvecklas.

NULÄGESBESKRIVNING

Delmål 1:2 och delmål 2

Den fysiska planeringen är ett viktigt styrmedel för att kunna uppnå en god bebyggd miljö. Idag förstörs stora delar av det byggda kulturarvet successivt genom rivning eller okänsliga ombyggnader. Även tätortsutbyggnad och förändringar inom infrastruktur, jordbruk och industri utsätter byggnader och kulturlandskapet för ett stort förändringstryck. Program och strategier för tillvaratagande och utveckling av kulturhistoriska värden ger underlag för att i den fysiska planeringen och samhällsbyggandet hantera dessa frågor. Det är viktigt att målsättningar och strategier för de kulturhistoriska värdena tas upp i översiktsplanen, eftersom den är vägledande för senare beslut enligt Plan- och bygglagen.

Tio av Jönköpings läns 13 kommuner har i Bostadsmarknadsenkäten år 2005 svarat att de har program för tillvaratagande och utveckling av de kulturhistoriska värdena, 12 kommuner anger att de behandlar frågorna i sin översiktsplan.

Byggnader och bebyggelsemiljöer är en viktig del av länets kulturarv och en tillgång för människor som bor, lever och vistas där. De berättar om gångna tider och utgör en utgångspunkt för orientering i vår egen tid. Det är därför viktigt att ett representativt urval av länets byggnader ges ett långsiktigt skydd mot rivning eller ovarsamma förändringar. I Jönköpings län återspeglar särskilt industrimiljöerna, frikyrkorörelsens och det småskaliga jordbrukets bebyggelse det byggda kulturarvet. Dessa miljöer ingår i länets kulturmiljöprofil som år 1993 beslutades av Länsstyrelsen. Länsstyrelsen fastställde år 2001 ett reviderat regionalt kulturmiljöprogram²⁰ som underlag för kommunernas arbete. Enligt programmet bör särskild vikt ägnas åt skydd och bevarande av länets kulturmiljöprofil samt kulturlandskap och fornlämningar från järnåldern.

Identifiering av kulturhistoriskt intressanta byggnader och bebyggelsemiljöer är utförd och framgår av kommunala kulturminnesprogram, områden utpekade som riksintresse för kulturminnesvärden samt av Länsstyrelsens rapporter ”Kulturhistoriska industrimiljöer i Jönköpings län”, ”Frikyrkligheten i Jönköpings län – Historia, miljöer och lokaler” samt ”Kulturhistoriska industrimiljöer i Jönköpings län”. Det saknas dock fortfarande underlag för att kunna peka ut det moderna samhällets kulturarv (från cirka år 1940 och framåt). Det saknas även ett heltäckande underlag för att peka ut kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader inom jordbruket.

²⁰ Kulturmiljöprogrammet, Reviderat regionalt kulturminnesvårdsprogram för Jönköpings län, Meddelande 2002:3 Länsstyrelsen i Jönköpings län

Att nå delmålet blir mycket svårt enligt den nationella bedömningen. Samma bedömning får gälla för Jönköpings län: det är svårt att se att våra förutsättningar skiljer sig från riket i övrigt. Underlag för att bedöma hur många byggnader som bör få långsiktigt skydd saknas. Flertalet kommuner har endast skyddat någon enstaka byggnad. Fyra av länets kommuner anger att de har program för tillvaratagande och utveckling av estetiska och arkitektoniska värden i tätort och åtta kommuner anger att de behandlar frågorna i sin översiktsplan. Tio av länets kommuner anger att de har program för tillvaratagande och utveckling av de kulturhistoriska värdena.

Antalet byggnadsminnen i länet är för närvarande 123 varav 5 är statliga. Av dessa ligger cirka 75 i stadsmiljö. Länet kulturmiljöprofil är svagt representerad i urvalet, bara ett tiotal byggnadsminnen ryms inom kulturmiljöprofilens kategorier. Den norra stadsdelen av Eksjö med trähusbebyggelse från 1700- och 1800-talen är ett av landets största sammanhängande byggnadsminnesområden, med totalt cirka 50 byggnadsminnen.

Uppgiften om 115 byggnadsminnen i länet kan inte sättas i direkt relation till delmålet om att 25 % av den värdefulla bebyggelsen skall vara långsiktigt skyddad senast år 2010. Huvuddelen av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen bör skyddas av kommunerna genom Plan- och bygglagen. Omsorgen om kulturmiljön handlar i slutändan om att säkra en god boendemiljö. Kulturarvet berikar vår livsmiljö och är viktigt för identifikation och förankring. Det är därför viktigt att kommunerna aktivt arbetar med att skydda såväl hela bebyggelsemiljöer som enskilda byggnader. Rivningsförbud är en snäv aspekt på skyddet av kulturmiljön men används ändå som indikator för hur aktivt kommunerna arbetar med kulturmiljöfrågor.

Sex av länets tretton kommuner har inte skyddat någon byggnad genom rivningsförbud i detaljplan eller områdesbestämmelser. Resterande sju kommuner har skyddat någon enstaka byggnad med rivningsförbud. Mellan åren 2004 och 2005 har ingen förändring skett.

Möjligheten att skydda byggnader genom rivningsförbud används inte särskilt aktivt i Jönköpings län, andelen kommuner som inte har skyddat någon byggnad med rivningsförbud är högre i Jönköpings län än i riket som helhet.

VERKTYG

- Rivningsförbud
- Områdesbestämmelser
- Byggnadsminnen
- I Plan och bygglagens 3 kapitel behandlas skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser i detaljplan. Dessa bestämmelser är lag som kräver ett bra underlag för att bestämma vilken hänsyn som ska tas vid ändring eller underhåll av byggnader. Särskilt värdefulla byggnader får inte förvanskas.

Forshedaverken i Värnamo, Foto: Länsstyrelsen

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Inom det moderna samhällets kulturarv har länsstyrelsen och Jönköpings läns museum påbörjat projektet "Arkitekter och byggare i periferin". Projektets mål är kunskapsuppbyggnad om arkitektur, byggande och fysisk samhällsplanering med tyngdpunkt på 1900-talet. Syftet är också att stimulera länets kommuner att identifiera länets moderna bebyggelse.
- Jönköpings kommun genomför en områdesvis inventering av den moderna bebyggelsen (1940-2000) i tätorten.
- Informations- och programarbete om det småskaliga jordbrukets miljöer pågår
- Länsstyrelsen har ställt sig positiv till förslagen i den statliga utredningen: K-märkt, Förslag till förbättrat skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (SOU 2004:94). I utredningen föreslås bland annat att kommunerna ska kunna kulturminnesmärka värdefulla byggnader med utgångspunkt i 3 kap i Plan och bygglagen genom att i samråd med fastighetsägarna föra upp aktuella byggnader på en lista. Det innebär att framför allt de byggnader som inte är skyddade i plan eller med områdesbestämmelser får ett långsiktigt skydd.
- Inom projektet "Strandnära boende – vad är det" som genomförs inom ramen för EU: s strukturfonder Mål 2 har en förstudie "Kulturhistorisk anpassning av strandskyddet" genomförts som kan användas som underlag för fortsatta diskussioner. Läs mer på www.f.lst.se/strandnara
- Mellan åren 1978-2000 har inventeringar av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen genomförts i samliga kommuner med en varierande inriktning och ambitionsnivå. Inventeringarna omfattar totalt 665 samlade miljöer med kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, varav 94 är av riksintresse. Till detta kommer 2570 utvärderade enskilda objekt. Länsstyrelsen har mellan 1994 och 2002 utfört två heltäckande inventeringar i länet, dels av industrimiljöer dels av frikyrkorörelsens byggnader.

NYA ÅTGÄRDER

1. Första steget för att uppnå delmålet är att identifiera den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Befintliga inventeringar av äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse behöver kompletteras med inventering av senare byggnader (1940-tal och framåt). Kommunerna Mullsjö, Värnamo, Nässjö och Jönköping har tagit fram det i delmål 1:2 avsedda planeringsunderlaget. En antikvarie ska under 2008-2009 anställas på projektbasis genom samfinansiering mellan länets övriga kommuner, antikvarien ska vara till stöd för fördjupade och kompletterande utredningar. Länsstyrelsen bistår med kompetens i projektledning. Det underlag som kommunerna tar fram samt redan befintligt material ska sammanställas och tillgängliggöras via Länsstyrelsens distributionswebb (GIS-baserat) och göras tillgängligt för allmänheten via Internet.
Aktörer: Länets kommuner och Länsstyrelsen.
Målgrupp: Länets kommuner och dess invånare.
2. För att öka förståelsen och kunskapen om bebyggelsens kulturhistoriska värden måste dessa kommuniceras till fastighetsägare, fastighetsförvaltare och boende. På så sätt minskar risken att dessa värden oavsiktligt går förlorade. Länsstyrelsen och Länsstyrelsen ska ta fram en informationsbroschyr med lättkommunicerade värden för senare bebyggelse (1940-tal och framåt). Länets större bostadsbolag har ett fastighetsbestånd som speglar samhällets utveckling. Väl riktad information till dem kan ge stora effekter vid reovering av fastigheter.
Aktör: Länsstyrelsen och Länsstyrelsen
Målgrupp: Fastighetsägare, fastighetsförvaltare och boende

3. I planeringsprocesser är det viktigt att alla aspekter som ska ge underlag för ett beslut finns med på ett tidigt stadium i processen. Därför ska ett informationsmaterial för hur kulturmiljövärden ska behandlas enligt PBL (Plan och bygglagen) tas fram av Länsstyrelsen i samarbete med Länsmuseum under 2007-2008.

Aktör: Länsstyrelsen i samarbete med Länsmuseum

Målgrupp: Kommuner

4. Säkerställandet av de genom åtgärd 1 identifierade byggnaderna och bebyggelsemiljöerna ska ske genom att dessa redovisas i den kommunala översiktsplanen och att kommunen där anger:

– att 3 kap 12 § i Plan- och bygglagen ska tillämpas på dessa byggnader/miljöer vid bygglovprövning eller vid beslut om förhandsbesked och/eller

– att kommunen ska upprätta områdesbestämmelser/detaljplan för att säkerställa den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen.

Aktör: Länets kommuner

Målgrupp: Länets kommuner och fastighetsägare

KLARAR VI DELMÅLEN?

Delmål 2 som helhet är svårt att nå. Arbetet med identifiering är påbörjat och kan uppnås till år 2010. Däremot kan målet att 25 % av den identifierade värdefulla bebyggelsen ska vara skyddad år 2010 bli svårt att nå.

Endast en liten andel av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i Jönköpings län kan komma ifråga för byggnadsminnesförklaring. Det finns dock ett behov av att lagskydda fler byggnader och miljöer. För att kunna öka antalet byggnadsminnen krävs större resurser både för Länsstyrelsens arbete med byggnadsminnesförklaringar och för vård- och underhållsinsatser på byggnadsminnena. Främst bör kulturmiljöprofilens kategorier prioriteras i det kommande arbetet.

Det totala antal byggnader som kommunerna hittills skyddat (oavsett skyddsform) i länet är inte känt. En av länets tretton kommuner, Eksjö, klarar möjligen redan idag 25 % -målet, tack vare omfattande statliga och kommunala skyddsåtgärder. Idag saknas ett heltäckande underlag för att bedöma hur många byggnader som bör ges ett långsiktigt skydd, men en uppskattning är att det i länet finns cirka 10 000 kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Enligt det regionala delmålet ska 25 % av dessa vara skyddade senast 2010. Skyddet kan omfatta annat än rivningsförbud, men målet ser ändå idag ut att bli svårt att nå.

Det finns förutsättningar för att klara delmål 1:2 i merparten av länets kommuner. Tredje generationens översiktsplaner är på gång och översiktsplanerna kan motsvara de program och strategier som delmålet syftar på.

Delmål 3 Buller

Antalet människor som utsätts för trafikbullerstörningar överstigande de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom för buller i bostäder ska ha minskat med minst 10 % till år 2010 jämfört med år 1998.

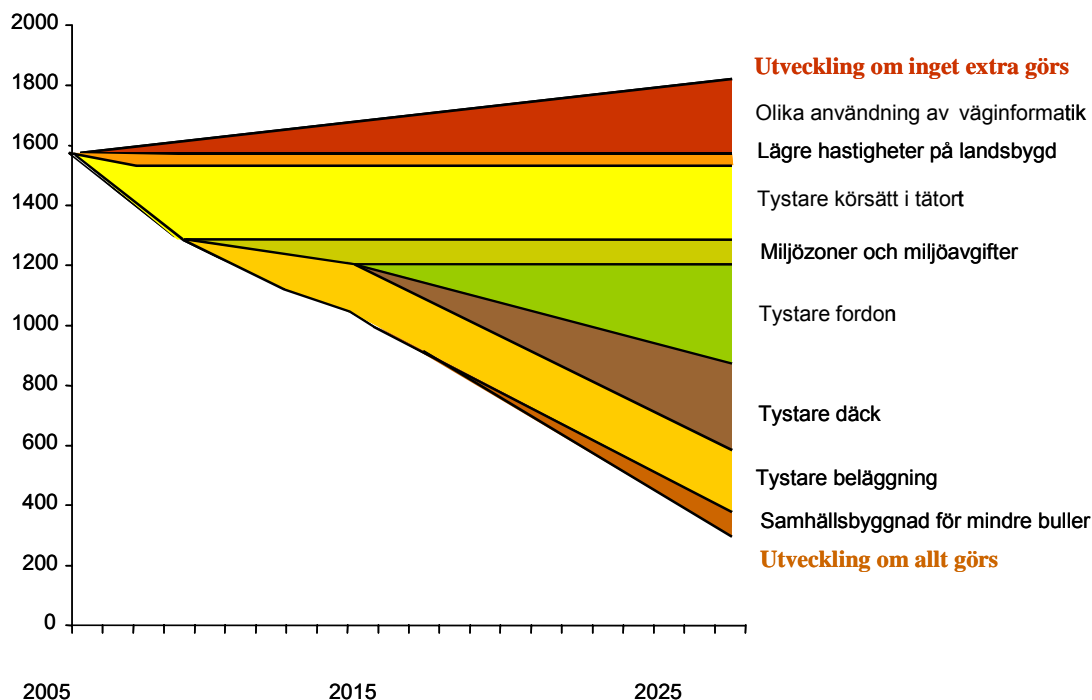
VAD ÄR BULLER

Buller definieras ofta som icke önskvärt ljud. Hur störande vi uppfattar ett ljud påverkas av dess frekvens, det vill säga tonhöjd (ljusa eller dova ljud). En annan faktor som påverkar vår uppfattning är om ljudet tillhör miljön eller inte. Det som uppfattas som buller av en person kan för en annan vara ljuv musik. Som exempel kan nämnas rockkonserter och motortävlingar. Ljud mäts i decibel, dB. Människans öra är olika känsligt för olika frekvenser. För att få ett mått som möjliggör jämförelse mellan de ljud som människan uppfattar har man infört en sammanvägning av ljudets olika frekvenser (kallat A-vägning) för att få ett hörselanpassat mått, benämnt dB(A). När vi beskriver olika ljud i samhället skiljer vi på ekvivalent och maximal ljudnivå. Ekvivalent ljudnivå är en slags medelljudnivå under en given tidsperiod, vanligtvis ett dygn. Maximal ljudnivå är den högsta momentana ljudnivån under en enskild bullerhändelse, till exempel en fordonspassage.

NULÄGESBESKRIVNING

Samhällsbuller är ett utbrett miljöproblem och är den miljöstörning som berör störst antal människor i Sverige. I hela landet är nära en miljon människor i åldern 19-81 år besvärade av buller i sin bostad minst en gång per vecka. Problemet är störst i närheten av stora trafikleder. Trots att buller inte är direkt livshotande på samma sätt som vissa andra miljöstörningar betyder det mycket för vår hälsa och möjligheten till en god livskvalitet. Redan vid måttliga nivåer påverkar buller människors hälsa genom att skapa exempelvis irritation, stress och sömnproblem. Koncentrationssvårigheter, svårighet att uppfatta tal och medicinsk påverkan såsom bland annat blodtrycksförhöjning och ökad pulsfrekvens är andra effekter. Trafikbuller är ett stort folkhälsoproblem. Enligt undersökning vid Göteborgs universitet finns hos män ett samband mellan vägtrafikbuller i bostaden och högt blodtryck. Sambandet gäller särskilt de som bott mer än tio år i bullrig miljö. För kvinnor kunde sambandet inte beläggas.

Förändrat antal utsatta för vägbuller
>55 dB(A) utomhus vid bostäder (tusental)

Figur 6. Bullerutveckling uppdelat på effekt per åtgärd. DeFacto2005

I den av riksdagen antagna transportpolitiska propositionen, Transportpolitik för en hållbar utveckling 1997/98:56 redovisas dels riktvärden för trafikbuller, dels åtgärdsprogram mot störningar av trafikbuller i befintlig bebyggelse. Åtgärdsprogrammet för buller i propositionen är indelat i två etapper där det första etappmålet för Banverket ska uppnås senast år 2006 och för Vägverket senast år 2007. Därefter ska arbetet fortsätta med en andra etapp med start år 2008. I Vägverkets och Banverkets regi bedrivs ett systematiskt arbete för att minska effekter av buller för boende längs det statliga väg- och järnvägsnätet. Banverket har avsatt 500 miljoner kronor fram till år 2015 för fortsatt bullerskyddsarbete i etapp 2.

Dagens samhällsutveckling innebär att det utan stora insatser blir svårt att nå de nivåer för samhällsbuller som en hälsosam miljö i hela landet förutsätter. Riksdagen har angett riktvärden för trafikbuller som normalt inte får överskridas vid nybyggnation av bostäder, nybyggnation eller väsentlig ombyggnad av trafikinfrastruktur. På sikt (år 2020-2030) är en högre ambitionsnivå för befintlig miljö nödvändig för att uppfylla generationsmålet om en god ljudmiljö för alla²¹. Forskare anser att en god ljudmiljö uppnås först vid maximal ljudnivå kring 45 dB(A), det vill säga det riktvärde som idag finns för bullernivån inomhus vid nybyggnation. Samhällets kostnader för skador som orsakas av buller uppskattas till två procent av BNP²². Den sammanlagda samhällsekonomiska kostnaden av bullerstörningar från vägtrafiken kan värderas till i storleksordningen 5–10 miljarder kr per år²³.

²¹ deFacto 2005 - För barnens skull. Miljömålsrådets uppföljning av Sveriges 15 miljömål 2005.

²² Boverket

²³ SIKÅ, statens institut för kommunikationsanalys

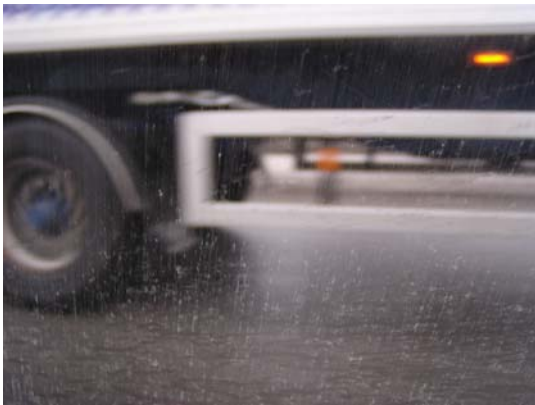
Riktvärden för buller vid nybyggnation

- 30 dBA ekvivalent ljudnivå inomhus
- 45 dBA maximal ljudnivå inomhus
- 55 dBA ekvivalent ljudnivå utomhus (vid fasad). För åtgärd vid järnväg eller annan spåranläggning avser detta riktvärde uteplats medan 60 dBA ekvivalentnivå gäller i bostadsområdet i övrigt.
- 70 dBA maximal ljudnivå vid uteplats i anslutning till bostad
- 55 dBA flygbullernorm (FBN) gäller för utomhusnivån för flygbuller

Riktvärden för trafikbuller i befintlig miljö

Åtgärdsprogram som godkänts av regering och riksdag finns framtagna.

- Från vägtrafik med 65 dBA ekvivalent ljudnivå eller mer
- Från spårburen trafik med 55 dBA maximal ljudnivå eller mer inomhus i sovrum nattetid (kl.22-06) fler än 5 störningar
- Från flyg med flygbullernorm (FBN) 60 dBA eller maximal ljudnivå utomhus på 80-100 dBA beroende på under vilken tid på dygnet exponeringen sker.

Med tyst beläggning och tysta däck skulle antalet bullerstörda minska.

Foto Länsstyrelsen

Utifrån ett folkhälsoperspektiv är det viktigt att beakta och minska andra bullertyper än trafikbuller. På grund av miljömålets begränsningar omfattas inte andra bullertyper av detta åtgärdsprogram, men problemet måste ändå uppmärksammas och åtgärdas. Inom Barndialogen pågår ett arbete där personal i skolor och daghem bland annat arbetar med att skapa bullerdämpade miljöer inomhus. Barndialogen är Landstinget i Jönköpings läns samarbetsforum med kommuner och ideella organ i frågor om barns hälsa, vård och omsorg. Även Länsstyrelsen och Vägverket deltar i arbetet.

RIKTVÄRDEN FÖR LJUDNIVÅER INOMHUS SKA ALLTID UPPFYLLAS

65 dBA vid fasad (dygnsekvivalent): Nya bostäder) bör INTE accepteras.

60 dBA vid fasad (dygnsekvivalent): Nya bostäder accepteras i undantagsfall. Under förutsättning att en tyst sida eftersträvas och ljuddämpad sida finns. Handlingsplan för kompensationsåtgärder bör finnas.

55-60 dBA vid fasad (dygnsekvivalent): Nya bostäder kan medges. Under förutsättning att en tyst sida eftersträvas och ljuddämpad sida finns.

Faktaruta 5. Ljud och ljudnivå

Vår hörsel

Det svagaste ljud en människa med god hörsel uppfattar har ljudtrycksnivån 0 dB.

En viskning ligger kring 30 dB,

Radiomusik på svag volym kring 40 dB,

En storstadsgatas larm kring 75-85 dB.

Smärtgränsen för ljud nås vid ca 130 dB men kan variera avsevärt mellan olika personer. Observera att ljud i nivå med riktvärdena inte motsvarar en god ljudkvalitet utan endast vad som kan tolereras.

Ljudnivå

Hur starkt ett ljud upplevs beror dels på amplituden, som motsvarar det ljudtryck som alstras, dels på ljudets frekvenssammansättning, spektrum. Människans hörsel kan uppfatta ett enormt ljudomfång. Ljudtrycket vid smärtgränsen är cirka hundra miljarder gånger starkare än det svagaste ljud vi kan höra. Därför används en logaritmisk skala för ljudtrycket och nivån anges i decibel. Människans uppfattning av ljudtrycksnivån styrs också av frekvensen. För att kunna ange uppmätta bullervärden med ett tal som överensstämmer med vår känslighet för olika frekvenser används frekvenssvängningen A som är ett försök att efterlikna örats uppfattning av olika frekvenser. Mätvärdet anges som dBA. Trots samma uppfattning av ljudet kan ett buller ha olika störning beroende på dess frekvensomfattning. Lågfrekvent buller är ofta mer störande än högfrekvent buller, trots samma dBA-nivå

VERKTYG

- Bullerinventering är en förutsättning för att kunna söka bidrag från Vägverket till åtgärder. Den åtgärd som oftast kommer ifråga är fönsterbyte, vilket förbättrar inomhusmiljön för de boende.

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Tranås kommun och Värnamo kommun har genomfört en bullerkartläggning i tätorten
- Banverket och Vägverket har genomfört bullerkartläggning längs statliga vägar och järnvägar för att kunna prioritera bland och genomföra åtgärder.
- Landstinget har tillsammans med Nässjö, Tranås, Jönköpings, Vetlanda, Eksjö och Sävsjö kommuner startat ett gemensamt förbättringsarbete för barnens hälsa och miljö i länet. Arbetet utgår från resultatet av en barnmiljöhälsoenkät. Kommunerna har valt att fördjupa arbetet med att förbättra ljudmiljön för barnen. Syftet är att förbättra arbetssätt och metoder inom till exempel förskola, skola, barnhälsovård, lokalhänsyn och trafik för att nå mätbara skillnader i bullernivå. Arbetet hålls samman genom "Barndialogen" som är ett samarbetsforum för personal som arbetar med barns hälsa inom kommun och landsting. Även Länsstyrelsen och Vägverket deltar i arbetet.
- Länstrafiken följer SLTF: s direktiv (Svenska Lokaltrafikföreningen) och använder "Buss 2000" vid upphandlingar av trafik och fordon, vilket bland annat behandlar bullernivåer.
- Banverket och Vägverket genomför ett systematiskt arbete där de erbjuder fastighetsägare bidrag för att förbättra bullernivån inomhus i fastigheter, främst genom fönsterbyten.

NYA ÅTGÄRDER

1. För att länets kommuner ska ha tillgång till en regional helhetsbild gällande länets bullersituation ska Länsstyrelsen skriva ett koncept för examensarbete om var tysta eller bullerfria områden finns i länet. Examensarbetet ska genomföras under år 2007-2008 och innefatta olika bullerkällor som; skyttebanor, vägar, järnvägar, flygstråk och industrier. Metoden ska innefatta GIS-analys samt fältmätningar och Vägverket och Länsstyrelsen ska bistå med handledare.
Aktör: Länsstyrelsen och Vägverket
Målgrupp: Länets kommuner
2. Erfarenheterna från bullerpreventionen inom Barndialogen ska tas tillvara. Goda exempel på metoder och arbetssätt som förbättrar ljudmiljön för barn sammanställs och sprids till berörda aktörer.
Aktör: Landstinget i Jönköpings län
Målgrupp: Länets kommuner, Landstinget och andra verksamheter som når barnen i länet.
3. Länsstyrelsen ska verka för att Boverkets rekommendationer i "Tillämpning av riktvärden för trafikbuller vid planering för och byggande av bostäder, redovisning av ett regeringsuppdrag"²⁴ används i den fysiska planeringen i länet.
Aktör: Länsstyrelsen
Målgrupp: Länets kommuner

²⁴ Tillämpning av riktvärden för trafikbuller, redovisning av ett regeringsuppdrag. Boverket 2004.

KLARAR VI DELMÅLET?

Data saknas på regional nivå, alltså följer bedömningen den nationella. Det finns ingen anledning att anta att situationen i Jönköpings län skiljer sig från landet som helhet. Eftersom trafiken ökar och många kommuner saknar handlingsprogram för vägtrafikbuller, blir delmålet svårt att nå

Nationellt görs stora insatser till en kostnad av cirka 50–100 miljoner kr/år för att minska bullerstörningarna längs de statliga vägarna. Trots insatserna ökar antal utsatta för vägtrafikbuller. Det beror på ökande trafik och att så många är utsatta för buller strax under riktvärdet, cirka 1,3 miljoner personer utsätts för buller i intervallet 55–65 dBA. Om trafiken skulle öka med 30 % till år 2010 skulle ytterligare omkring 300 000 personer utsättas för buller över 30 dBA inomhus. I Jönköpings län är den vanligaste åtgärden fönsterbyte, för att komma till rätta med höga bullernivåer inomhus.

Vad kan du och din organisation/företag göra?

- Ställ krav på väg- och spårhållare att använda material och teknik som ger tystare trafik
- Stimulering av köp och användning av tystare däck och fordon.
- Satsa på kunskapsförmedling om bullerfrågor och bullrets effekter för bättre lokalisering av bostäder

Delmål 4 Uttag av naturgrus

År 2010 ska uttaget av naturgrus i länet vara högst 600 000 ton per år och andelen återanvänt material utgöra minst 10 % av ballastanvändningen.

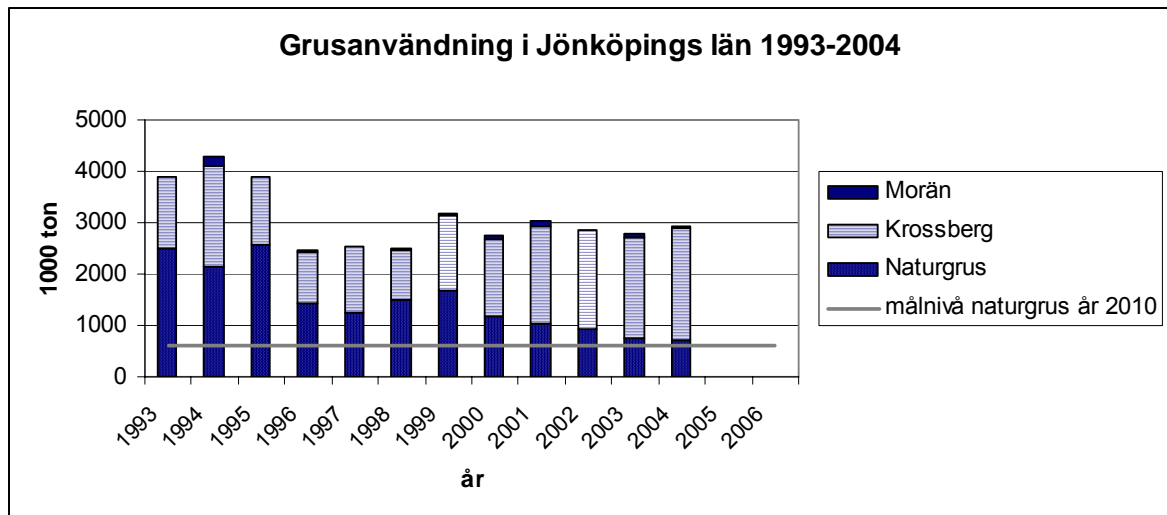
NULÄGESBESKRIVNING

Naturgrus är naturligt sorterade jordarter som till största delen består av sand, grus, sten eller block. Det naturgrus som bryts idag bildades under den senaste istiden. Inlandsisens tyngd och rörelse krossade och nötte bergmaterial som smältvattenströmmar sorterade. Ingen nybildning av naturgrus kommer att ske förrän vid nästa istid. Naturgrus är därför en ändlig resurs och har som grundvattenmagasin stor betydelse för dricksvattenförsörjningen. Åsar och andra geologiska formationer används som vattentäkter och för behandling av råvatten. De har också ofta stora natur- och kulturvärden och är viktiga för friluftslivet. Så långt som det är möjligt samt tekniskt och ekonomiskt rimligt ska naturgrus ersättas av bergkross och återanvända massor. Sveriges geologiska undersökning, SGU har kommit fram till att naturgrus i form av sand är svårast att ersätta, till exempel vid betongtillverkning, vattenreningsfilter eller sandlådesand. Gemensamt för dessa användningsområden är att kornstorleken är mindre än 2 mm. Om natursand som halkbekämpningsmaterial byts mot tvättad stenkross så minskar även mängden sanddamm i luften. Natursand ger mer än dubbelt så mycket partikelmängd som tvättad stenkross. Den största användningen av naturgrus är som så kallat ballastmaterial i bygg- och anläggningssektorn. Den totala användningen av ballastmaterial och därmed också av naturgrus kan variera relativt mycket mellan åren beroende på förekomsten av stora byggprojekt.

Under år 2004 uppgick användningen av naturgrus i Jönköpings län till cirka 709 000 ton. Naturgrus var en gång i tiden det dominerande ballastmaterialet men genom omställning till andra materialslag har användningen av naturgrus minskat. År 1999 utgjorde andelen naturgrus mer än hälften (53 %) av den totala mängden ballastmaterial. År 2004 har andelen sjunkit till mindre än en fjärdedel (24 %). Motsvarande andel sett till hela landet var år 2004 cirka 30 %. I totala mängden ballast har dock inte återanvända massor inräknats, eftersom återrapportering av dessa saknas. Inte heller fastighetsägares uttag ur husbehovstäkter finns med.

År 2010 ska uttaget av naturgrus i Jönköpings län vara högst 600 000 ton per år och andelen återanvänt material ska utgöra minst 10 % av ballastanvändningen. För att detta ska uppnås måste användningen av naturgrus minska ytterligare. Länsstyrelsen är därför mycket restriktiv vid prövning av täkter i naturgrusavlagringar. För att kunna följa upp återvinningsmålet måste rutiner för rapportering av återanvända massor införas.

En minskad utvinning av naturgrus i länet får till följd att det blir viktigare att etablera bergtäkter på lämpliga platser länet med tillräckligt stort avstånd till bebyggelse. En bergtäkt är en stor investering och beroende av att ligga med rimligt avstånd till den plats där materialet ska användas. Miljöpåverkan från en bergtäkt är vibrationer, buller, damm, tryckvågor och kan påverka vattenkvaliteten.

Figur 7: Länets grus användning åren 1993-2004 uppdelat på naturgrus, krossberg samt morän. Källa: Miljömålsportalen, www.miljomal.nu.

VERKTYG

- Planering av materialförsörjning är ett önskemål för framtiden. Länsstyrelsen är restriktiv med nya tillstånd till grustäkter i områden där brytning tidigare inte skett. Sandtäkter för produkter som inte kan ersättas är egentligen den enda täkt som tillåts. Länsstyrelsen tillåter ibland slutbrytning i gamla täkter, det vill säga täkter där det betraktas som resurshushållning att ta ut material från redan påverkade områden. Detta ger också möjlighet till bra efterbehandling. Efterbehandling innebär ofta återställning genom återbeskogning eller liknande.

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Naturgrusskatten fördubblades år 2003 från 5 till 10 kronor per ton och kommer år 2006 att höjas med ytterligare 3 kr till 13 kr per ton.

NYA ÅTGÄRDER

1. För att kunna planera länets uttag av naturgrus och annat ballastmaterial ska ett regionalt materialförsörjningsprogram tas fram under år 2008. I materialförsörjningsprogrammet ska även en kartläggning av behov av att fastställa riksintressen för bergtäkter (där bergtäckten skyddas av en omgivande skyddszon) göras.
Aktör: Länsstyrelsen
Målgrupp: Länets kommuner, konsulter och entreprenörer
2. För att utnyttja konsumenternas möjlighet att driva på utvecklingen för minskad användning av naturgrus som ballastmaterial ska ett samarbete initieras för att kommuner och exploatörer gemensamt ska ställa krav på vilka material som används i kommunala byggprojekt.
Aktör: Länets kommuner
Målgrupp: Byggherrar

3. Länsstyrelsen ska under år 2008 se över sina policydokument gällande massor för utfyllnad för att om möjligt minska användningen av nyproducerat material.

Aktör: Länsstyrelsen

Målgrupp: Exploatörer och entreprenörer

KLARAR VI DELMÅLET?

Målet kommer med stor sannolikhet att uppnås i Jönköpings län när det gäller uttagen mängd naturgrus. När det gäller målet om återvinning av massor saknas bra statistik för länet och ingen bedömning kan därför göras. Offentliga styrmedel för att minska naturgrusuttaget är kravet på tillstånd, regionala materialförsörjningsprogram och naturgrusskatten. Eftersom bygg- och anläggningsarbeten antas fortsätta öka de närmaste åren bedömer Boverket och SGU att det krävs ytterligare åtgärder för att nå delmålet för naturgrus; ett uttag på högst 12 miljoner ton år 2010. I ett generationsperspektiv gäller att "naturgrus skall nyttjas endast när ersättningsmaterial inte kan komma i fråga med hänsyn till användningsområde". SGU har bedömt att det oundgängliga behovet endast omfattar fraktioner mindre än 2 mm d.v.s. sand. SGU uppskattar att det rör sig om mindre än 3 miljoner ton årligen där huvuddelen behövs inom betongindustrin.

Delmål 5 och 6, Avfall

5. *Mängden deponerat avfall exklusive gruwanfall ska minska med minst 50 % till år 2005 räknat från 1994 års nivå samtidigt som den totala mängden genererat avfall inte ökar.*
6. *Samtliga avfallsdeponier har senast år 2008 uppnått enbetlig standard och uppfyller högt uppställda miljökrav enligt EU: s beslutade direktiv om deponering av avfall.*

Det finns nya nationella delmål som ännu inte brutits ned på regional nivå. Arbetet med regionaliseringen kommer att påbörjas under år 2007 i samband med den översyn av samtliga regionala mål och delmål som ska göras som följd av den nya miljömålspropositionen²⁵.

Senast år 2010 skall minst 35 % av matavfallet från hushåll, restauranger, storkök och butiker återvinnas genom biologisk behandling. Målet avser såväl hemkompostering som central behandling.

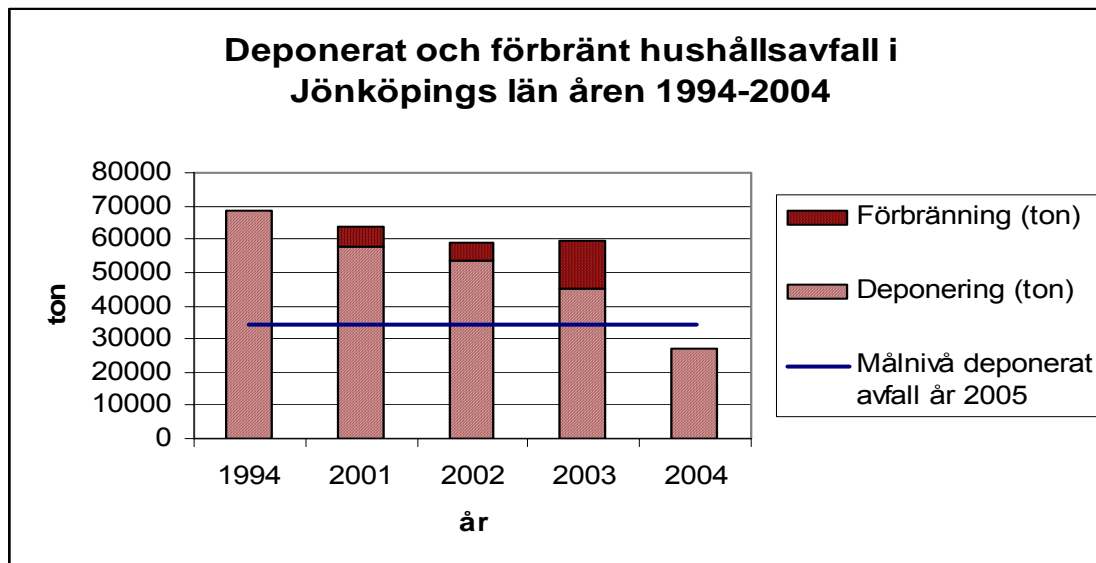
Senast år 2010 skall matavfall och därmed jämförligt avfall från livsmedelsindustrier mm återvinnas genom biologisk behandling. Målet avser avfall som inte är blandat med annat avfall och av sådan kvalitet att det är lämpligt att efter behandling återföra till växtodling.

NULÄGESBESKRIVNING

Vi måste minska mängden avfall samt öka återanvändningen och återvinningen för att hålla med resurser. Deponering bör minska eftersom den medför utsläpp av växthusgaser (bland annat metan) och risk att farliga ämnen läcker ut från avfallsupplagen. I Sverige utgör hushållsavfallet cirka en tredjedel av det avfall som omhändertas på behandlingsanläggningar. För övriga avfallslag saknas bra dataunderlag. Den totala mängden hushållsavfall ökar i takt med den ökade konsumtionen och är svår att påverka.

Mängden deponerat hushållsavfall i Jönköpings län har minskat med mer än 50 % sedan år 1994. Starkt bidragande skäl till den minskade deponeringen är förbuden att deponera utsorterat brännbart avfall och organiskt avfall, de ökade miljökraven på deponier samt införandet av deponiskatt. Dessutom har producentansvar för förpackningsavfall införts. Fortfarande deponeras dock 82 kg sopor per person och år, vilket är dubbelt så mycket som riksgenomsnittet på 42 kg.

²⁵ Svenska miljömål - ett gemensamt uppdrag. Regeringens proposition 2004/05:150

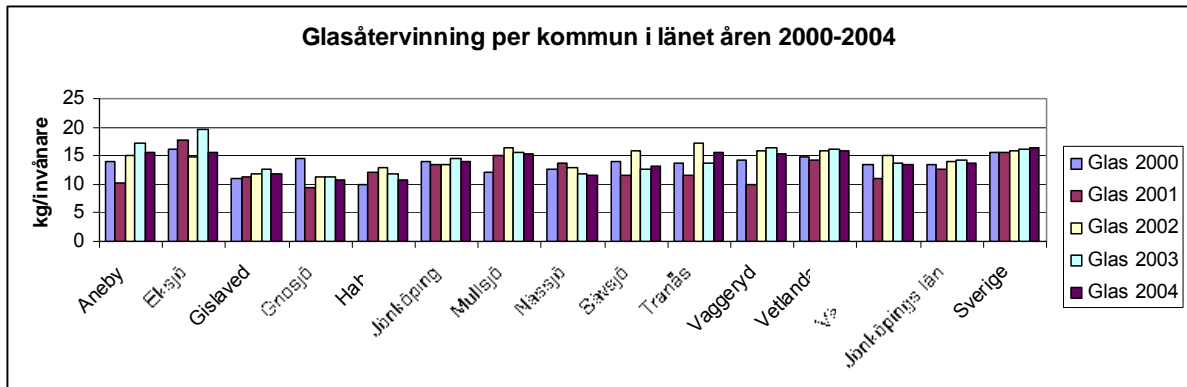
Figur 8. Behandlat hushållsavfall (ton) i Jönköpings län åren 1994-2004. Observera att diagrammet gäller behandling i anläggningar belägna i Jönköpings län. I nuläget transporteras avfall till behandling i andra län. Källa: Miljömålsportalen, www.miljomal.nu.

Till följd av ökade miljökrav kommer flertalet deponier i Jönköpings län att avslutas till utgången av år 2008. Som det ser ut i nuläget kommer endast Flishults avfallsanläggning i Vetlanda kommun (en deponi för icke farligt avfall och en deponi för farligt avfall/förrorenade massor) att vara i drift den 1 januari 2009. Tillståndsprövning pågår för att anlägga en ny deponi för icke farligt och farligt avfall i Hult, Jönköpings kommun.

Det brännbara hushållsavfallet som uppkommer inom Jönköpings län transporteras huvudsakligen till avfallsförbränningsanläggningar utanför länet, bland annat till Halmstad, Ljungby och Linköping. Endast 0,4 kg avfall/invånare förbränns inom länet. Egen kapacitet för avfallsförbränning där energin tillvaratas till fjärrvärme och delvis elproduktion kommer från och med eldningssäsongen år 2006 att tas i drift i Eksjö och Jönköpings kommuner.

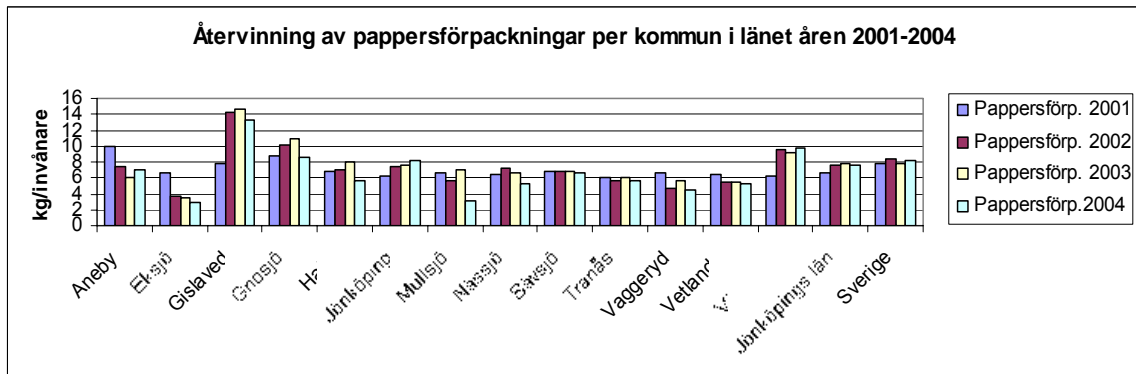
Intresset för biologisk behandling av organiskt avfall genom kompostering och rötning ökar. Förutom att det i länet finns flera anläggningar för kompostering av park- och trädgårdsavfall samt avloppsslam pågår byggnation av förbehandlingsanläggning på Torsvik för bland annat matavfall från livsmedelsindustrin, hushåll, storkök och restauranger. Efter förbehandling och hygienisering ska materialet rötas vid kommunens avloppsreningsverk Simsholmen (separat från avloppsslam). Slutprodukterna är biogödsel för ersättning av konstgödsel samt biogas för fordonsdrift, vilket också leder till minskade utsläpp av fossil koldioxid. Utbyggnad sker i takt med att efterfrågan finns på produkterna.

Ökad återvinning av material och förpackningar är ett sätt att närma sig målet. När det gäller insamling och återvinning av glasförpackningar ligger länsnittet lägre än siffran för landet räknat som kg per invånare. År 2004 samlades 13,8 kg glas in per invånare i länet medan motsvarande siffra för landet som helhet var 16,3 kg. Det finns skillnader mellan länets kommuner, vilket kan ha att göra med hur olika kommuner ordnat med insamlingsmöjligheter och återvinningsinformation till sina invånare.

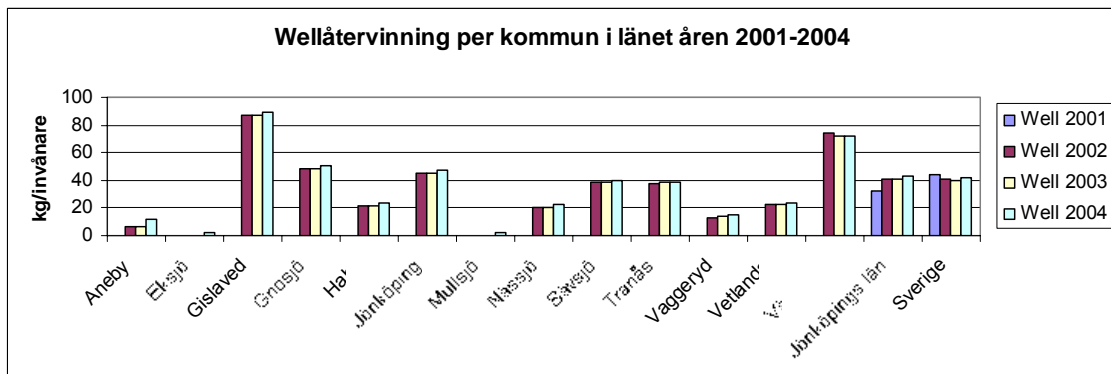
Figur 9. Glasåtervinning per kommun i länet år 2000-2004. Källa Miljömålsportalen, www.miljomal.nu.

En liknande bild framträder om man väljer att studera insamling och återvinning av pappersförpackningar. Också för detta materialslag ligger återvinningsnivån per invånare i länet under riksgenomsnittet, med stora kommunala variationer.

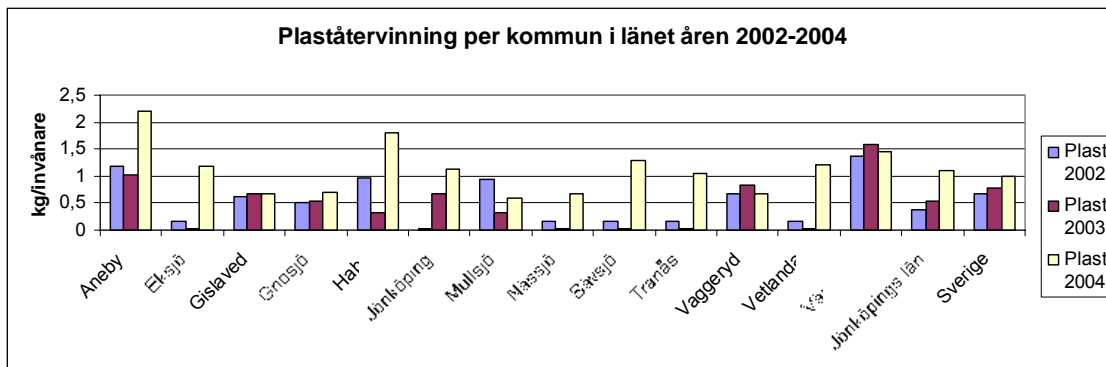

Figur 10. Återvinning av pappersförpackningar per kommun i länet åren 2001-2004. Källa Miljömålsportalen, www.miljomal.nu.

För insamling och återvinning av wellpapp ligger länssnittet i nivå med riksgenomsnittet, cirka 42 kg per invånare och län. Statistiken är inte komplett för alla år i serien, men det framgår att skillnaden mellan länets kommuner är mycket stor även här. Detsamma gäller insamling och återvinning av plastförpackningar.

Figur 11. Återvinning av well per kommun i länet åren 2001-2004. Källa Miljömålsportalen, www.miljomal.nu.

Figur 12. Återvinning av plastförpackningar per kommun i länet åren 2002-2004. Källa Miljömålsportalen, www.miljomal.nu.

VERKTYG

- Gällande lagstiftning
- Producentansvar
- Deponiskatt

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Information till hushåll om hantering av farligt avfall: I en kommunenkät genomförd av Länsstyrelsen år 2002 anger samtliga svarande kommuner (elva av tretton) att man bedriver eller planerar informationsinsatser gentemot hushållen om hur miljöskadliga ämnen ska tas om hand. Ambitionsnivån varierar och informationsinsatsernas art spänner över ett brett spektrum: information via hemsida, annonsering i lokaltidning och/eller lokal telefonkatalog, utskick till hushåll (broschyrer, informationsblad) samt muntlig, personlig information i samband med studiebesök, miljödaggar eller insamlingskampanjer och projektaktiviteter.

NYA ÅTGÄRDER

1. Ny föreskrift finns om innehållet i avfallsplaner, i dessa ska kommunerna ange vad som tas om hand, hur mycket och hur. Länets kommuner ska under år 2007 ta fram nya avfallsplaner med anledning av den nya avfallslagstiftningen (2006:6).
Aktör: Länets kommuner
Målgrupp: Länets kommuner
2. Med anledning av att länet ligger under riksgenomsnittet när det gäller återvinning av bland annat glas och papper finns ett behov att genomföra en regional informationskampanj om materialåtervinning och förpackningsinsamling under år 2008.
Aktör: Länets kommuner
Målgrupp: Allmänhet, kommersiella verksamheter och företag
3. Under år 2007 ska kommunerna undersöka möjligheten att etablera fler anläggningar för rötning av matavfall från hushåll, storkök, butiker och restauranger. Ett examensarbete ska genomföras med en kartläggning av hur mycket hushållsavfall som produceras i länets olika kommuner.
Aktör: Länets kommuner
Målgrupp: Länets kommuner

KLARAR VI DELMÅLEN?

Beroende på avsaknad av statistik är det för närvarande svårt att bedöma om det regionala målet, en halvering av den deponerade avfallsmängden mellan åren 1994 och 2005 har uppnåtts, men mängden deponerat hushållsavfall har halverats.

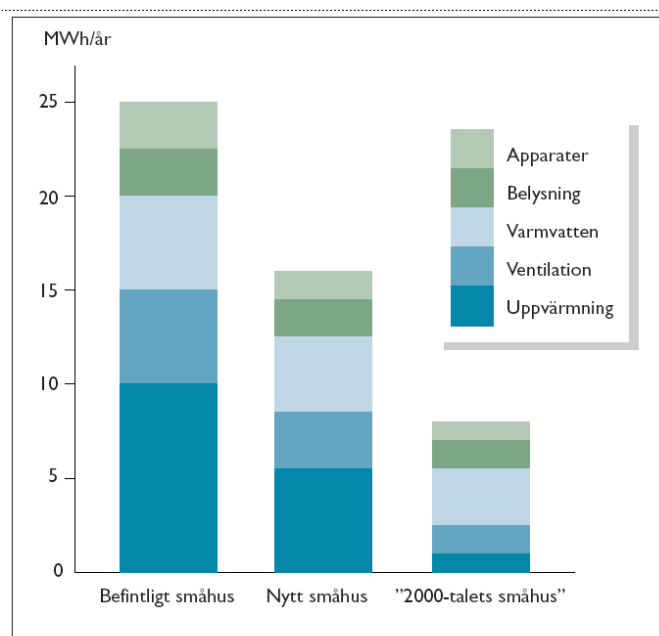
Samtliga avfallsdeponier i drift kommer år 2008 att ha uppnått enhetlig standard och uppfylla miljökraven enligt EU:s direktiv om deponering av avfall.

Delmål 7 Energianvändning med mera i byggnader

Miljöbelastningen från energianvändningen i bostäder och lokaler minskar och är lägre år 2010 än år 1995. Detta ska bl.a. ske genom att den totala energianvändningen effektiviseras för att på sikt minska.

NULÄGESBESKRIVNING

Energianvändningen i sektorn för bostäder och lokaler motsvarar ungefär 40 % av Sveriges totala energianvändning och ligger bakom cirka 15 % av de svenska utsläppen av koldioxid. Energien används i första hand för uppvärmning av ytor och vatten samt för drift av apparater. Drygt 60 % av energianvändningen i sektorn går till uppvärmning av lokaler och vatten. Småhusen står för cirka 44 % och flerbostadshusen för 30 %. Kontors- och affärslokaler samt offentliga lokaler står för 26 % av energianvändningen²⁶.

Figur 13: Jämförelse av behovet av köpt energi i ett befintligt småhus byggt 1980, ett nytt standardsmåhus byggt 2000 och ett av husen ur energimyndighetens projekt "2000-talets småhus"

Cirka 85 % av en byggnads miljöpåverkan uppkommer under driftskedet²⁷. Denna miljöpåverkan kommer huvudsakligen från energianvändningen. Det är därför angeläget att i befintliga hus effektivisera och minska användningen av energi till uppvärmning och drift samt att fortsätta utveckla användningen av fossila bränslen. Vid nyproduktion av hus är det viktigt att ta hänsyn till hur användningen av energi till uppvärmning kan minimeras. Idag finns också möjligheten att bygga hus som i princip inte behöver någon uppvärmningsenergi, så kallade passivhus²⁸.

VERKTYG

- Statliga bidrag, se Länsstyrelsens webbplats www.f.lst.se, verksamhet "Samhällsplanering och boende" för aktuell information om tillgängliga bidrag för exempelvis energieffektivisering eller konvertering.
- Boverkets byggregler och allmänna råd har reviderats avseende bland annat en byggnads energiprestanda, tillåtna värmeförluster vid nybyggnation.
- Energideklarationer för byggnader

²⁶ Energianvändning i bebyggelse. Statens energimyndighet 2003

²⁷ Boverkets ByggaBoDialog 2006

²⁸ "Hus utan värmesystem. 20 energisnåla radhus i Göteborg". Hans Eek.

ÅTGÄRDER

GENOMFÖRDA OCH PÅGÅENDE ÅTGÄRDER

- Värnamo kommuns bostadsbolag bygger energisnåla bostäder, "passivhus", på Oxtorget,
- Vetlanda kommun bygger ut fjärrvärmenätet, installerar ny panna för biobränslen och jobbar aktivt med energibesparing i kommunala lokaler.
- Gislaveds kommun bygger naturgasledning och har aktiv energirådgivning
- Vetlanda kommun har en energistrategi för fjärrvärme och förbättrad småskalig vedeldning.
- Habo kommun bygger ut fjärrvärmenätet
- I Gnosjö kommun initieras ett samarbete med Chalmers gällande en demonstrationsanläggning energisnåla industribyggnader som ett led i hållbart byggande
- Vaggeryd, Jönköping, Habo och Mullsjö kommuner driver gemensam energirådgivning på A6 köpcenter i Jönköping.
- Mullsjö kommun går från olja till biobränsle motsvarande 3MW. I skolor byts värmepumpar /eluppvärmning till fjärrvärme.
- Lagrådsremiss januari 2006 om energi- och inomhusmiljödeklaration av byggnader:
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/82/40/8bbe715b.pdf>
- Under år 2006 genomförs ett examensarbete med syfte att ta reda på bland annat hur företagen i Jönköpings län arbetar med energieffektivisering, vilka åtgärder som vidtagits, hur väl företagen lyckats samt om det medfört kostnader eller besparingar. Länsstyrelsens Miljö- och samhällsbyggnadsavdelning handleder studenterna.
- Värnamo kommun har i samarbete med Gislaved och Gnosjö samt Energikontor Sydost sökt och beviljats medel från energimyndigheten för informations- och rådgivningsinsatser på energiområdet riktade mot näringslivet. Projektet ska motivera till energibesparingsåtgärder. Under år 2006 och delar av 2007 utgör detta projekt en prioriterad del av kommunens energirådgivning. Inom projektet ska, i varje kommun, genomföras ett antal företagsspecifika informations- och utbildningsinsatser. I en andra etapp arrangeras utbildningsträffar i energieffektivisering om vardera två till tre dagar för driftpersonal i företag samt hos konsulter och entreprenörer.
- Fjärrvärmenätet i Jönköpings kommun byggs ut. Förutsättningarna förbättras med ny produktionskapacitet i Kraftvärmeverket i Torsvik.

NYA ÅTGÄRDER

1. Kommunerna tar initiativ till en informationskampanj om vilka omställnings- och investeringsbidrag på energi- och klimatområdet som finns att söka.
Aktör: Länets kommunala energirådgivare
Målgrupp: Kommunala förvaltningar, företag och fastighetsägare
2. Länsstyrelsen och kommunerna ska inom tillståndsprövning och miljötillsyn ställa krav på energikartläggning avseende energianvändning för processer, uppvärmning av lokaler och drift av hjälpsystem (exempelvis ventilation, tryckluft eller belysning) samt ställa krav på att företag och organisationer genomför energieffektiviserande åtgärder och övergår till en större andel förnybara energikällor.
Aktör: Länsstyrelsen och länets kommuner
Målgrupp: Företag och organisationer

KLARAR VI DELMÅLET?

Det saknas bra regional statistik på energianvändning i byggnader. Nationellt görs dock bedömningen att delmålet troligen nås när det gäller energianvändningens miljöbelastning. Särskilt utsläppen av koldioxid minskar, då fossila bränslen byts ut mot förnybara energislag. Den totala energianvändningen är tämligen konstant, trots att uppvärmningen har effektiviserats. Andelen fossilt bränsle har minskat kraftigt inom sektorn, vilket gynnar delmålet.

Det saknas skäl att anta att utvecklingen i Jönköpings län skiljer sig från övriga landet. I länet pågår många aktiviteter med syfte att minska användningen av fossila bränslen, särskilt utbyggnad av kapacitet för fjärrvärme samt energirådgivning i olika former.

God bebyggd miljö delmål 8 och 9, inomhusmiljön (radon och rökning)

Dessa delmål behandlades under Luftens och hälsans år och redovisas i rapporten ”Åtgärdsprogram för miljö kvalitetsmålen Frisk luft, Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö”²⁹. Det stora problemet med att nå delmålen om inomhusmiljön (till exempel radon i bostäder, skolor och förskolor) är att takten på mätningar och åtgärder är alltför långsam. För att öka takten bedriver Boverket och flera av länets kommuner informationskampanjer om vikten av att mäta radon i sin bostad. Informationskampanjerna kompletteras i vissa av kommunerna med erbjudanden om rabatterade mätningar. För höga halter av radon i inomhusluft kan leda till cancer. Risken att drabbas är större för den som också är rökare eller exponeras för andras tobaksrök. Det pågår också ett projekt i länet där Vetlanda, Mullsjö och Jönköpings kommuner letar efter möjligheter att bättre följa upp bland annat radonmålen på lokal nivå.

När det gäller delmålet om rökning och dess koppling till inomhusmiljön togs ett stort steg när rökning i serveringsmiljöer förbjöds år 2005. Ur folkhälsosynpunkt är det däremot fortfarande angeläget att fortsätta arbetet med att minska andelen dagligrökare. År 2005 uppgick andelen dagligrökare i länet till 14%, en minskning med 2 procentenheter sedan år 2002 (när de regionala målen antogs).

²⁹ Meddelande nr 2003:39, Länsstyrelsen i Jönköpings län 2003.

God bebyggd miljö, övergripande

Under denna rubrik beskrivs övergripande åtgärder som berör mer än ett delmål eller som inte går att koppla direkt till ett specifikt delmål.

ÅTGÄRDER

1. Jönköpings län är rikt på virke. Trä som byggnadsmaterial är positivt ur bland annat buller och energisynpunkt. Enligt den nationella handlingsplanen för ökat byggande i trä behövs projekt som främjar trä som byggnadsmaterial. Träcentrum i Nässjö är projektägare för projektet "Trä – en tillväxtsektor" som är en del av det regionala tillväxtprogrammet. Information om trä som byggnadsmaterial samt goda exempel på sådant byggande ska spridas till arkitekter, byggare, projekterare med flera.

Aktör: Träcentrum i Nässjö

Målgrupp: Arkitekter, byggare, projekterare med flera.

2. Länsstyrelsen ska starta ett nyhetsbrev för samhällsplanerings- och hälsofrågor

Aktör: Länsstyrelsen

Målgrupp: Länets kommuner, näringsliv, skolor, allmänhet

DETTA KAN DU GÖRA SJÄLV

- När det gäller att spara energi finns massor att göra och du kan dessutom tjäna ekonomiskt på det. Se motsvarande avsnitt för målet Begränsad klimatpåverkan.
- Engagera dig i din kommuns planeringsprocess. Det är din Goda bebyggda miljö det handlar om. Hur vill du att mark och andra gemensamma resurser ska användas och hur vill du bo?
- Välj i första hand att promenera eller cykla i stan och tätorter där många bor längs vägen. Du får motion och ger de som bor i närheten bättre luft och en tystare omgivning.
- Kontrollera radonhalten i din bostad, särskilt om du bor i ett område där radonrisken är stor (kolla med din kommun). För höga radonhalter kan åtgärdas genom exempelvis förbättrad ventilation, för detta kan du söka bidrag från Länsstyrelsen. Se Länsstyrelsens webbplats www.f.lst.se, verksamhet "Samhällsplanering och boende" för aktuell information om tillgängliga bidrag.
- Sortera dina sopor i de fraktioner som din kommun tar hand om: är du osäker kan du kolla din kommuns webbplats eller ringa och fråga. Kompostering och återvinning av material spar på naturresurser och minskar antalet soptippar.

Referenser

- Bostadsmarknadsenkäten 2005 och 2006.
- Energianvändning i bebyggelse. Statens energimyndighet 2003.
- Energiläget 2005, rapport ET2005:23, Statens energimyndighet 2005.
- Boverkets ByggaBoDialog 2006.
- Hus utan värmesystem. 20 energisnåla radhus i Göteborg. Hans Eek.
- Svenska miljömål - ett gemensamt uppdrag. Regeringens proposition 2004/05:150.
- deFacto 2005 - För barnens skull. Miljömålsrådets uppföljning av Sveriges 15 miljömål 2005.
- Kulturmiljöprogrammet, Reviderat regionalt kulturminnesvårdsprogram för Jönköpings län, Meddelande 2003:3 Länsstyrelsen i Jönköpings län 2003.
- Strategisk miljöbedömning i kommunal energiplanering – Granskning av energiplaner i Jönköpings län. Johanna Moberg, Norrköpings Universitet. Meddelande 2006:3, Länsstyrelsen i Jönköpings län.
- Regeringens proposition 2005/06:172, Nationell klimatpolitik i global samverkan.
- Bostadsmarknadsenkäten 2005, Boverket 2005.
- Kort om prognoser för person- och godstransporter år 2020, SIKAs rapport 2005:10.
- Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier. Regeringens proposition 2000/01:130.
- Handbok för bättre kommunala tjänsteresor, Vägverket 2006.
- Näringsdepartementets pressmeddelande om Uppdrag om nationellt handlingsprogram för kollektivtrafikens långsiktiga utveckling, 2006-07-20.
- www.ekostaden.com
- Statistiska centralbyrån, www.scb.se
- Tillämpning av riktvärden för trafikbuller, redovisning av ett regeringsuppdrag. Boverket 2004.
- Nationell miljöhälsoenkät. Socialstyrelsen 1999.
- Åtgärdsprogram för miljö kvalitetsmålen Frisk luft, Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö. Länsstyrelsen i Jönköpings län 2003.

Bilaga 1, Utgallrade Miljömål 2000-mål

De åtgärds mål som finns i rapporten Miljömål 2000 gäller till dess att nya åtgärdsprogram har tagits fram. När styrelsen beslutar om de nya åtgärdsprogrammen beslutar den också att de gamla målen inte ska gälla. I arbetet med att ta fram de nya åtgärdsprogrammen har arbetsgrupperna tagit ställning till om de gamla åtgärds målen ska finnas kvar som åtgärder i det nya programmet, eventuellt i modifierad form, eller om de ska utgå. De gamla åtgärds målen redovisas nedan tillsammans med en kommentar om de kvarstår eller inte och en motivering till detta.

Begränsad klimatpåverkan.

Åtgärds mål	Kommentar
Energiförsörjningen i Jönköpings län ska baseras på flödesresurser och förnyelsebara energikällor.	Åtgärden ersätts av detta program
Småskaliga kretsloppsanpassade energilösningar ska uppmuntras.	Målet utgår. Dagens bidragsflora stimulerar till detta i större grad än regionala åtgärder har möjlighet att göra. Regionalt är det viktigt att verka för att befintliga bidrag får största möjliga genomslag. Se Länsstyrelsens webbplats www.f.lst.se , verksamhet "Samhällsplanering och boende" för aktuell information om tillgängliga bidrag
En policy för hur sol- och vindenergi ska stimuleras i Jönköpings län ska utarbetas under 2001.	Målet ersätts av detta program. En kartering av lämpliga placeringar av vindkraftverk utifrån SMHI:s vindkartering gjordes år 2005. En ny mer omfattande kartläggning pågår under år 2006. Solenergi i länet stimuleras genom de bidrag som finns redovisade på Länsstyrelsens webbplats, www.f.lst.se .
Kommunerna ska i sina översiktsplaner redovisa områden som är lämpliga för vindkraft och solenergianläggningar.	Målet ersätts av detta program, en regional kartläggning pågår, se ovan.
Minst 5 % av drivmedlen består av bibränslen år 2005 och minst 10 % år 2010.	Målet har ersatts av det regionala målet för Begränsad klimatpåverkan. Nu finns ett nationellt mål om 3 % förnybara fordonbränslen till år 2005 och 5,75 % till år 2010. Utvecklingen går i rätt riktning.
Fordon och arbetsmaskiner med alternativa drivmedel ska övervägas vid upphandling i offentlig och privat verksamhet. Införande av alternativa drivmedel på arbetsfordon ska prioriteras.	Åtgärden ersätts av åtgärd 1 för målet Begränsad klimatpåverkan samt tidigare antaget åtgärdsprogram för miljömålet Frisk luft.
Ökad bibränsleanvändning inom energi- och trafiksektorn ska stödjas och uppmuntras. Samarbete mellan sektorernas aktörer bör upprättas för att fungerande leveranssystem ska etableras.	Åtgärden ersätts med detta program samt ny lagstiftning.
Krav på låg bränsleförbrukning och låga utsläpp skall ställas vid upphandling av fordon, transporttjänster och arbetsmaskiner i länet. Upphandling av fordon i offentlig och privat verksamhet ska följa utvecklingen av bästa kommersiellt tillgängliga teknik.	Åtgärden ersätts av åtgärd 1 för målet Begränsad klimatpåverkan samt tidigare antaget åtgärdsprogram för miljömålet Frisk luft.

Informationsinsatser till allmänheten om skötsel av fordon och körsätt för lägre utsläpp ska genomföras.	Åtgärden utgår eftersom ett antal nationella kampanjer (till exempel "öka trycket" eller "bilfri dag") har genomförts. Några av länets kommuner har genomfört egna satsningar. I samband med kallelsen till kontrollbesiktningen skickar svensk bilprovning ut en miljöfolder.
Länets arbetsgivare utvecklar helhetslösningar för ett miljöanpassat tjänsteresande i samråd med trafikutövarna.	Åtgärden utgår eftersom den ingår som en del i Jönköpings kommuns projekt "Smart trafikant".
Länets arbetsgivare och ansvariga myndigheter för kommunikationsplanering tar ett uttalat ansvar för utvecklingen av miljöanpassad arbetspendling. Förutsättningarna för miljöanpassad arbetspendling finns i stor utsträckning i befintlig infrastruktur.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.
För att minska behovet av långa serviceresor för boende ska kommunal och regional planering inrikta på att behålla och utveckla fungerande servicestrukturer.	Åtgärden ersätts av detta program
Modern informationsteknologi ska användas för att stimulera distansarbete på landsbygden.	Åtgärden utgår eftersom satsningar på IT-infrastruktur med hög kvalitet (bredband) ingår som ett strategiskt projekt i länets regionala tillväxtprogram. Länsstyrelsen beviljar bidrag till kommunerna för utbyggnad av ortssammanbindande nät och lokala nät på landsbygden.
För att öka andelen långväga gods på järnväg och höja effektiviteten i distributionsledet ska godstransportcentra (GTC) utvecklas i regionen. Även möjligheterna för små GTC ska studeras.	Åtgärden är pågående. För effektiva kombinerade transporter behövs moderna kombiterminaler i strategiska lägen med väl fungerande järnvägsanslutningar. I länet har en kombiterminal byggts i Gamlarp och en andra planeras i Torsviks industriområde.
Bildande av tågfraktbolag ska stimuleras	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.
Lämpliga företagsgrupperingar som har likartade lokala transportbehov ska utarbeta en samordnad transportplanering.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.
Företag som svarar för lokal distribution ska utveckla samordnade transporter.	Åtgärden ersätts av åtgärd 2 samutkörning av leveranser i kommunal förvaltning.
I den fysiska planeringen ska möjligheten att använda järnväg bedömas vid lokalisering av transportintensiv industri.	Åtgärden ersätts av detta program med avseende på kombiterminalerna på Gamlarps- och Torsviks industriområden samt att transporter behandlas i prövning av miljöfarlig verksamhet.
Förutsättningar för lokal produktion av livsmedel ska klargöras i kommunerna. Livsmedelsproducenter och konsumentintressen bildar lokala grossist- och distributionsorganisationer.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.

God bebyggd miljö	Kommentar
Småskaliga kretsloppsanpassade energilösningar ska uppmuntras.	Målet utgår. Dagens bidragsflora stimulerar till detta i större grad än regionala åtgärder har möjlighet att göra. Regionalt är det viktigt att verka för att befintliga bidrag får största möjliga genomslag. Se Länsstyrelsens webbplats www.f.lst.se , verksamhet "Samhällsplanering och boende" för aktuell information om tillgängliga bidrag.
Växtnäringsämnen och organiskt material från tätorterna ska återföras till jordbruket.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.
Arbetet med särskilt värdefulla kulturmiljöer ska inriktas mot länets kulturmiljöprofil; industrins, frikyrkorelsens och det småskaliga jordbrukets byggnader och kulturlandskap samt fornlämningar från äldre järnålder.	Åtgärden är genomförd.
Länets traditionella byggnadsskick och bebyggelsestruktur ska bevaras och säkerställas för framtiden.	Åtgärden ersätts av åtgärd 3 och 12-15 i detta program.
Alla ny- och ombyggnationer ska planeras och utföras med beaktande av miljökvalitetsmålen och föregås av en miljöbedömning av <ul style="list-style-type: none"> - platsens förutsättningar - resurshushållning i ett livscykelperspektiv - hälsoeffekter av byggmaterial och inomhusklimat. Kommuner, kommunala bolag, landsting och statliga myndigheter ska tillämpa detta vid upphandling av ny- och ombyggnationer.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.
Åtgärdsprogram för hotade och sårbara arter ska upprättas enligt prioritetslista. Prioritetslista ska tas fram senast 2001 och uppdateras årligen. Vid prioriteringen ska ansvarsarter särskilt beaktas. I åtgärdsprogrammen ska tids- och uppföljningsplaner ingå.	Åtgärden pågår i och med det nationella arbetet med program för hotade arter.
Våtmarksrening som ett av flera steg i rening av avloppsvatten ska övervägas regelmässigt. Lämpligheten ska prövas för varje enskilt avloppsreningsverk och för varje tätort.	Åtgärden är ersatt av tidigare åtgärdsprogram.
Våtmarker för behandling av dagvatten ska övervägas och vid genomförande ske i system som kan underhållas och rensas.	Åtgärden är ersatt av tidigare åtgärdsprogram.
Alla kommunala ledningsnät bör om möjligt ha separerad avledning av dagvatten.	Åtgärden är ersatt av tidigare åtgärdsprogram.
Ombyggnaden av ledningsnäten från kombinerad till separerad avledning ska ske kontinuerligt och åtminstone samordnas med andra ombyggnader i gatuplanet.	Åtgärden är ersatt av tidigare åtgärdsprogram.
På sikt ska inget dagvatten tillföras naturliga recipienter i slutna ledningar.	Åtgärden är ersatt av tidigare åtgärdsprogram.
Lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD-lösningar) ska prioriteras vid om- och nyplanering av tätortsmark. LOD-lösningar ska prioriteras vid om- och nyplanering av tätortsmark.	Åtgärden är ersatt av tidigare åtgärdsprogram.
Avloppsnäten ska fortlöpande ses över och underhållas så att överbelastning i reningsverk, bräddning eller utläckage till yt- och grundvatten ej sker.	Åtgärden är ersatt av tidigare åtgärdsprogram.

På lång sikt ska alla toalettsystem i länet möjliggöra omhändertagande av näringsresursen.	Åtgärden bedöms som orealistisk enligt tidigare åtgärdsprogram.
Torra eller urinseparerande system ska övervägas som alternativ till den traditionella vattenklosetten vid om- och nybyggnation och där goda förutsättningar finns för att få avsättning för näringen i jordbruket. Kommuner ska verka för att alternativa lösningar på avloppssystemet söks.	Åtgärden utgår. Det är idag inte möjligt att få avsättning för denna produkt.
Ett regionalt underlag för var restriktioner mot vattenklosetter är lämpliga ska tas fram. Restriktioner ska anges i kommunala översiktsplaner.	Åtgärden utgår. Det saknas allmänt lagstöd för denna åtgärd idag men den kan i vissa fall tillgodoses i vattenskyddsområden.
Endast sådant avfall som inte är lämpligt för återanvändning eller återvinning går till förbränning från och med år 2002.	Åtgärden är genomförd till följd av ny lagstiftning inom avfallsområdet.
Grus ska användas sparsamt och ersättas med berg, schakt- och överskottsmassor eller bygg- och rivningsavfall i de tillämpningar där detta är möjligt.	Åtgärden ersätts av detta program.
Andelen rent återanvänt material ska öka kontinuerligt till år 2010, och då utgöra mer än 10 % av ballastanvändningen. Uttag av naturgrus ska minska till 25 % av den totala ballastproduktionen (andel grus var 1998 ca 55 %).	Åtgärden ersätts av detta program.
Hushållningsplanen och grusinventeringar ska hållas aktuella och vid behov uppdateras. Hushållningsplanen är avsedd att användas i kommunal och regional samhällsplanering och vid myndigheternas prövning och tillsyn. Konkretiseringar av det vidare arbetet med att öka användningen av återvinningsmassor bör ske i enlighet med hushållningsplanens intentioner.	Åtgärden ersätts av detta program.
I översiktsplaner och detaljplaner beaktar samtliga kommuner miljömålen vid lokalisering av industrianläggningar. Planarbete och miljöskyddsprövning ska samordnas bättre.	Från och med 1 juli år 2004 ska miljöredovisning göras vid fastställande av detaljplaner och översiktsplaner. (enligt 6 kap Miljöbalken) Länsstyrelsen har tagit fram en broschyr för detta "Behovsbedömning, det första steget i analysen av en detaljplans miljöpåverkan".
Lokalisering och utformning av nya trafikanläggningar ska inte medföra påtaglig skada på områden av riksintresse för naturvård och kulturminnesvård. Områden som är av lokalt och regionalt bevarandebetydelse ska så långt som möjligt skyddas från påtaglig skada.	Åtgärden utgår eftersom den tillgodoses i Miljökonsekvensbeskrivningsprocessens olika faser.
Senast år 2001 har ansvariga myndigheter tagit fram en plan för allmänna vägar som ska bevaras som grusvägar och ges utökat underhåll.	Åtgärden är genomförd.
Information ska spridas till väghållare om varsamt vägunderhåll, underhåll av kulturminnen och naturvårdande åtgärder.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.
Inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla vägmiljöer ska kompletteras så att den blir länstäckande. En plan med åtgärdsprogram för länets landsbygdsvägar med höga natur- och kulturvärden tas fram senast år 2005.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring.
Landsbygdsvägar med höga natur- eller kulturvärden ska finnas redovisade i kommunernas översiktsplaner.	Åtgärden utgår eftersom den saknar förankring. Aneby kommun har genomfört åtgärden. En metodstudie finns "Metoder för ökad kunskap om värdefulla natur –

	och kulturmiljöer vid småvägar" (1997). Metodstudien är utförd på Höglandet.
Vid planering av nya trafikaneläggningar ska hänsyn tas till det lokala djurlivets rörelsemönster och nödvändiga åtgärder vidtas för att inte detta rörelsemönster ska hindras.	Åtgärden utgår eftersom den tillgodoses i Miljökonsekvensbeskrivningsprocessens olika faser.
Behovet av skyddsåtgärder utmed befintligt vägnät i länet ska klargöras och åtgärdas.	Åtgärden pågår i och med de buller- och vattenskyddsåtgärder som kontinuerligt genomförs längs det statliga vägnätet.
En regional konsekvensanalys för rekommenderade vägar ska färdigställas senast 2010.	Åtgärden utgår.
I de mest bullerutsatta miljöerna (ekvivalent ljudnivå överstigande 65 dBA) ska åtgärder vidtas före år 2005. Åtgärder ska alltid inriktas på att nå högst 30 dBA ekvivalent ljudnivå inomhus.	Åtgärden ersätts av detta program.
Åtgärdsplaner ska tas fram för varje tätort och åtgärder mot luftföroreningar och buller ska beaktas i översikts- och detaljplaner. Av riksdagen antagna bullerriktvärden och målsättningar för luftkvalitet ska utgöra utgångspunkt för planerna.	Åtgärden ersätts av detta program.
Installation av värmepumpar ska uppmuntras och stödjas i områden där ventilationsförhållandena är dåliga och det inte är ekonomiskt genomförbart med fjärr- eller närvärmenät. I sådana områden ska informationsinsatser mot fastighetsägare genomföras.	Åtgärden är genomförd, det finns stliga bilag för exempelvis konvertering att söka. Se Länsstyrelsens webbplats www.f.lst.se , verksamhet "Samhällsplanering och boende" för aktuell information.
Det långsiktiga arbetet med samhällsplanering ska inriktas mot effektiviserat transportarbete. I kommunernas översiktsplaner ska redovisas hur ett effektivare transportarbete kan uppnås.	Åtgärden ersätts av detta program.
Informationsinsatser till enskilda trafikanter ska genomföras.	Åtgärden utgår eftersom ett antal nationella kampanjer (till exempel "öka trycket" eller "bilfri dag") har genomförts. Några av länets kommuner har genomfört egna satsningar. I samband med kallelsen till kontrollbesiktningen skickar svensk bilprovning ut en miljöfolder.
Vid upphandling av fordon för tätortstrafik skall höga miljökrav ställas med avseende på utsläppsnivåer, bulleremissioner och bränsleval. Lägre, eller mer precisa, prestandakrav ska sättas.	Åtgärden ersätts av detta program.